

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1908. Första Kammaren. N:o 35.

Lördagen den 4 april.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr statsrådet *Petersson, Albert*, aflämnade Kungl. Maj:ts nedannämnda nådiga propositioner till Riksdagen:

1:o) med förslag till lag angående fortsatt tillämpning af hvad i lagen den 25 april 1907 om inskränkning i rätten att erhålla laga skifte är stadgad;

2:o) med förslag till lag angående fortsatt tillämpning af hvad i lagen den 19 april 1907 om inskränkning i inmutningsrätten är stadgad; och

3:o) angående uppförande af messlokaler för underofficerare och manskap vid vissa truppförband.

Justerades protokollet för den 28 nästlidne månad.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flere ledamöters begäran sammansatta stats- och lagutskottets under gårdagen bordlagda utlåtande, n:o 8, äfvensom Första Kammarens tillfälliga utskotts samma dag bordlagda utlåtande, n:o 11.

Herr statsrådet *Hammar skjöld* aflämnade Kungl. Maj:ts nedannämnda nådiga propositioner till Riksdagen:

1:o) angående pension åt svenska statens fiskeriagent i norra Tyskland A. H. Krüger;

2:o) angående pension åt kvinnliga ritaren vid rikets allmänna kartverk A. S. Westberg;

3:o) angående pension åt geologen vid Sveriges geologiska undersökning N. O. Holst;

4:o) angående anvisande af medel till odlingslånefonden;

5:o) angående anvisande af ytterligare medel till norrländska nyodlingsfonden;

6:o) angående försäljning af en till Skellnora kungsgård n:o 1 om $3\frac{3}{8}$ mantal med kronohemmanet $\frac{1}{4}$ mantal Fantebol n:o 1 i Stockholms län hörande lägenhet; och

7:o) angående försäljning af lägenheter från förra militiebostället Hjelmshult n:o 1 med Myren samt kronolägenheten Horsahagen n:o 1 i Malmöhus län.

Herr talmannen yttrade, att han finge tillkännagifva, att enligt en vid talmanskonferens träffad öfverenskommelse arbetsplena komme att hållas i kammaren under nästkommande vecka på torsdagen och fredagen samt, om så behöfdes, äfven på lördagen; att närmast därpå följande arbetsplenium i kammaren skulle hållas torsdagen näst efter påsk, vid hvilket plenum komme att anställas omröstningar jämlikt 65 § riksdagsordningen öfver då föreliggande godkända voteringspropositioner för sådana omröstningar; samt att under mellantiden vid de plena, som då kunde förekomma, endast skulle företagas mindre, löpande ärenden, såsom remisser, godkännande af förslag till skrivelser och voteringspropositioner m. m.

Om förbud mot tryckning af inkomstskattebelopp.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets den 1 och 3 innevarande april bordlagda utlåtande n:o 7, i anledning af väckt motion om ändring af § 2 mom. 4 tryckfrihetsförordningen.

Uti en inom Första Kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, n:o 38, hade herr *E. Hägglund* hemställt, att Riksdagen ville såsom hvilande till vidare grundlagsenlig behandling antaga ett stadgande att införas i § 2 mom. 4 af tryckfrihetsförordningen närmast efter det stycke, som började med orden: »att mobiliseringsplaner för hären och flottan» samt slutade med orden: »trehundra-trettio-tre riksdaler sexton skillingar och skriften konfiskeras» af följande lydelse:

»att uppgift å belopp, hvartill skattskyldiges inkomst blifvit af beskattningsmyndighet enligt förordningen om inkomstskatt föreslagen, bestämd eller i och för skattens beräkning upptagen, eller å beloppet af den inkomstskatt, som på grund af verkställd taxering blifvit skattskyldig påförd, icke må i tryck offentliggöras. Den häremot bryter, böte femtio riksdaler och skriften konfiskeras.»

Utskottet hade på anförda grunder hemställt, att förevarande motion icke måtte föranleda någon Riksdagens åtgärd.

Reservation hade anförts af herrar *Säve*, *Uppström*, *Clason*, *Sjöholm*, *Nyström*, *Strömberg*, *von Mentzer*, *von Schéele* och *Sandén*, hvilka ansett, att motionen bort på de af utskottet nästlidet år anförda skäl sålunda bifallas, att efter de i § 2 mom. 4 i tryckfrihetsförordningen redan förefintliga stadganden om s. k. själfdeklarationer infördes ett moment af följande lydelse:

»Att uppgift å belopp, hvartill skattskyldigs inkomst blifvit af beskattningsmyndighet enligt förordningen om inkomstskatt föreslagen, bestämd eller i och för skattens beräknande upptagen, eller å beloppet af den inkomstskatt, som på grund af verkställd taxering blifvit skattskyldig påförd, icke må i tryck offentliggöras. Den häremot bryter, böte femtio riksdaler och skriften konfiskeras.»

Om förbud mot tryckning af inkomstskattebelopp.
(Forts.)

Vidare hade reservation anförts af herr *Blomberg* mot vissa delar af utskottets motivering.

Herr *Wester*: Då man mottog detta konstitutionsutskottets utlåtande, var det naturligtvis med en viss förvåning man fann, att utskottet i år afstyrkt hvad utskottet förra året nästan enhälligt tillstyrkt. Man tänkte sig helt naturligt då, att här måste föreligga nya och starka skäl för en sådan ändrad åskådning. Men när man läser utskottets motivering, finner man icke några sådana skäl där återgifna, endast ett minst sagdt ogrannliga uttalande om vederbörande skattskyldiga. Utskottet medger visserligen, att detta offentliggörande af den ekonomiska beskattningen i många fall kan medföra skada för den enskilda krediten, för handel och industri, och att det kan vålla den enskilde rätt mycket obehag, men härvid fästes intet afseende. Vidare säger utskottet, att »rätten till offentliggörande af inkomsttaxeringens resultat i hela sitt omfång bör bibehållas, såsom utgörande en *i många fall icke obehöflig garanti för att vederbörande deklarationsuppgifter varda med erforderlig samvetsgrannhet affattade*». Man kan då med rätta fråga: Är det Riksdagens första och förnämsta utskott, som har skrifvit denna motivering? Har man rätt att utslunga en sådan beskyllning mot en stor del af svenska folket, hvars plikt det är att på heder och samvete afgifva sina deklARATIONER? Jag hoppas, att ingen inom denna kammare måtte söka att försvara en sådan motivering, ty den är oförsvarlig. Det kan med skäl frågas: Finnes det icke tillräckliga garantier i bevillningsförordningen, utan att man på detta sätt behöfver prisgifva och offentliggöra de enskildes ekonomiska ställning? Helt visst äro de garantier bevillningsförordningen erbjuder fullt tillräckliga. Bevillningsförordningen stadgar, att till ledning för taxeringen skola uppgifter lämnas från domhufvande, från direktionen för hypoteksinrättning, från styrelse för brandförsäkringsinrättning och från rikets samtliga ämbetsverk, förmyndarekammare, enskilda banker och bolag m. fl. Dessutom skola taxeringslängderna under minst 14 dagar vara tillgängliga för de skattskyldiga, som af desamma önska taga del. Det borde väl vara tillräckligt, att allmänheten under 14 dagar får taga del af taxeringslängderna.

Här i Stockholm har nu inträffat ett uppseendeväckande förhållande, nämligen att en större inkomst icke blifvit i deklarationen upptagen och process därom pågår, men detta yppades icke

Om förbud mot tryckning af inkomstskattebelopp.
(Forts.)

genom taxeringens offentliggörande i tidningarna, utan på grund af enskild kännedom om förhållandena. När man såsom taxeringsnämndens ordförande har ansvaret att granska de afgifna deklARATIONERNA, får jag säga, att dessa, så långt jag erfarit, med erkänd noggrannhet äro upprättade. Man kan vid granskningen af deklARATIONERNA mycket väl kontrollera dem i många fall, t. ex. på arbetarnes löner får man uppgift från arbetsgifvare och från arbetarnes deklARATIONER, och så kan man jämföra dem med hvarandra. Samma är också förhållandet i allmänhet med tjänstemännen. Då frågar jag: Har icke allmänheten rätt att fordra, att Riksdagen vid sina beslut respekterar deras å heder och samvete afgifna deklARATIONER?

Det är ett rätt egendomligt förhållande å ena sidan att, då denna förordning om inkomstskatt antogs, det var under förutsättning, att deklARATIONERNA skulle hemlighållas, men sedan offentliggöres taxeringens resultat. Förordningen stadgar, att den, som yppar saker som bort hemlighållas, skall böta från 25 till 500 kronor och dessutom ersätta den enskilde den skada, som han kan hafva lidit genom att det yppats, som bort hemlighållas. Men resultatet af taxeringen, det skall så att säga läggas inför allas ögon, och det får offentliggöras i tidningar och publicistiska kalendrar, som spridas på gator och torg, — hvad tjänar under sådana förhållanden sekretessen till? Taxeringsmyndigheterna skola tala om alla andra få tala om allt. Jag har en sådan där kalender här. Den är egendomlig i många fall. Man ser vid första blicken, att den upptager icke annat än de högst taxerade, de som äro taxerade för 10,000 kronor och däröfver; men skall man vara rättvis, skall man väl fordra, att både de större och de mindre taxeringarna offentliggöras. Man får väl icke förutsätta, att det är endast vid de större taxeringarna, som det kan förekomma sådana underslef, hvarom utskottet här talar. Om man nu kastar en blick i denna katalog, så kan man lätt utröna personers ekonomiska ställning. Man ser, att en person är taxerad högre i bevillning och lägre i inkomstskatt, och så räknar man ut, hur mycket skulder han har. Äfven förekommer det många, som äro taxerade för stor bevillning, men ingen inkomstskatt. Då säger man: den personen måste vara skyldig allt hvad han äger, efter han icke är taxerad för inkomstskatt. Nej, det behöfver visst icke vara förhållandet. Han kan vara mantalsskrifven på ett håll och bevillningstaxerad på ett annat, och därigenom uppstår detta förhållande. Ett annat exempel, som jag noga känner till. En person är taxerad för bevillning till 5,000 kronor och för inkomstskatt till 52,600 kronor. Då säger man naturligtvis, att han måste vara millionär. Nej, han är icke millionär, det känner jag till, men det ser så ut här i kalendern. Detta kan bero på två omständigheter, den ena kan vara, att han är taxerad för boställe, som är högt taxerad, och den andra kan vara den — som man icke har någon visshet om — att dessa siffror icke äro riktiga. Denna lilla taxeringsbok, som

utgör så att säga en uppslagsbok, där nyfikenheten, misstänksamheten och afundsjukan kunna finna sin tillfredsställelse, och där man icke har någon garanti för att siffrorna äro riktiga — och i allt fall, äfven om de äro riktiga, kunna vara vilseledande — den vill konstitutionsutskottet sätta såsom en kontroll på de skattskyldiges på heder och samvete lämnade uppgifter. Är detta riktigt? Jag tror, att man här tränger in på privatlivets område, hvilket Riksdagen bör hålla i helgd, och därför, herr grefve och talman, ber jag få yrka, att kammaren till hvilande grundlagsförslag måtte antaga reservanternas förslag.

Om förbud mot tryckning af inkomstskattebelopp.
(Forts.)

Herr von Mentzer: Den föregående ärade talaren har framhållit olämpligheten af att vänta sig garantier från allmänhetens sida rörande uppgifternas riktighet i detta afseende, och i det stycket har jag icke mycket att tillägga till hvad han sade. Jag vill endast understryka det förhållandet, att det är omöjligt för allmänheten att egentligen utöfva någon kontroll öfver taxeringen. Däri ligger ingen garanti för att taxeringen blir riktig. Allmänheten har icke tillgängliga alla de handlingar, som behöfvas för att kontrollera den, och allmänheten blir så lätt vilseledd, såsom här mycket riktigt framhållits. Men utskottet har icke inskränkt sig till att endast tala om den kontroll, som man väntar af att det lämnas frihet i fråga om kungörande af inkomsttaxeringens resultat, utan utskottet har också andra skäl. Utskottet menar, att de olägenheter, som äro förenade med det nuvarande tillståndet, äro icke af den art och det omfång, att de kunna motivera undantag från den i tryckfrihetsförordningen uppställda grundsatsen, att alla handlingar rörande allmänna ärenden få af enhvar i tryck utgifvas. Då utskottet säger, att dessa olägenheter icke äro af denna art, föreställer jag mig, att det därmed åsyftar, att det icke är något allmänt intresse, som de beröra.

Det har upplysts, att i fjol var anledningen, hvarför den då väckta motionen afslogs, den, att ändringen icke var påkallad af något allmänt intresse. Men det är ett allmänt intresse att skydda äfven de enskildes intresse, då det visas, att de enskilda intressena äro af någon väsentlig betydelse. Det hafva vi redan fastslagit i fråga om flera undantag, som finnas från den allmänna regeln i detta fall. Jag syftar på hemlighållandet af straffregistret, bankinspektionens rapporter och patentuppgifterna.

Så har utskottet den invändningen, att olägenheterna icke äro af det omfång, att de kunna motivera ett undantag. Jag vill fråga, om det icke är tillräckligt styrkt, att de äro af vederbörligt omfång, när, såsom jag antager framdeles under diskussionen kommer från mera sakkunnigt håll att betonas och framläggas, det kommit framställningar från den ena stora korporationen och handelsföreningen efter den andra — de som hafva mest behof af att sekretessen hålles i helgd därvidlag — om att deras kredit icke må

Om förbud mot tryckning af inkomstskattebelopp.
(Forts.)

tillfogas den skada, som kan ske genom det lössläppta tillstånd, man här vill skydda.

Slutligen säger utskottet, att det må vara, att olägenheter af denna art kunna förekomma, men det är icke ådagalagdt, icke bevisadt. Ja, det är i detta fall bevisadt lika mycket, som det kunde bevisas i fråga om patenthandlingar och flera af de förut omnämnda enskilda intressena, när de undantagen fastslogos. Utskottet menar, att de skattskyldiges intressen hafva tillräckligt tillgodosetts genom de bestämmelserna, som redan äro meddelade i tryckfrihetsförordningen och inkomstskatteförordningen, men jag anser, att de icke äro tillgodosedda genom detta. De enskildes intressen äro tillspillogifna, och de skattskyldiges berättigade kraf på hemlighållande af dessa uppgifter, hvilket kraf utskottet också tyckes vilja erkänna, det krafvet har icke blifvit vederbörligt tillgodosedt, och därför ber jag att få förena mig med den föregående talaren i hans yrkande, att det af reservanterna föreslagna momentet måtte förklaras hvilande till grundlagsenlig behandling.

Herr Berger: I tryckfrihetsförordningen har uppställts den grundsatsen, att handlingar, protokoll och beslut rörande allmänna ärenden må af enhvar i tryck utgifvas. Denna grundsats har ovedersägligen varit till stort allmänt gagn, och man bör icke bryta med samma grundsats, såvida icke viktiga skäl påkalla detta. Här är nu fråga om att i tryckfrihetsförordningen införa ett förbud mot offentliggörande af inkomsttaxeringens resultat. Om man då söker göra sig reda för orsakerna, hvarför man nu på detta område vill inskränka tryckfriheten, skall man finna, att här råder på många håll den uppfattningen, att offentliggörandet af inkomsttaxeringens resultat utgör ett obehörigt ingrepp i den enskildes privata angelägenheter. Mången känner sig obehagligt berörd däraf, att den stora allmänheten skall vara berättigad att taga kännedom om hans ekonomiska ställning, och han håller före, att hans ekonomiska förhållanden i själfva verket bra litet angå den stora allmänheten. Man kan mycket väl förstå denna uppfattning, men jag kan icke se, att man därur kan härleda något egentligt skäl för den ifrågasatta lagstiftningen, såvida det icke kan visas, att den enskilde lider verklig skada af offentlighet på ifrågavarande område. Men kan det verkligen visas, att handelds och industriens män i afsevärd grad lida skada i sin lofliga näring af den nu rådande tryckfriheten beträffande inkomsttaxeringen, bör ju lagstiftaren beakta ett sådant förhållande. Det har nu i denna fråga vid ett föregående tillfälle åberopats, att en affärsmans kredit lätteligen kan blifva lidande däraf, att hans inkomst offentliggöres för ett år, som tillfälligtvis gifvit ett dåligt resultat. Jag föreställer mig emellertid, att en sådan skada icke inträffar annat än i särskilda undantagsfall, ty den lojala krediten är väl ändå i allmänhet icke

beroende däraf, att sanningen undandöljes, och de uppgifter, man nu vill förbjuda, innehålla ju endast sanning.

Det gifves ett särskildt skäl, som gör det angeläget, att tryckfrihetsförordningens grundsats om offentlighet på detta område upprätthålles. Den förste talaren berörde detta skäl, då han sade, att i utskottets betänkande förekommer ett ogrannliga uttalande om de skattskyldige, och herr Wester hoppades, att ingen i denna kammare skulle försöka att försvara utskottets motivering i denna del. Jag vågar emellertid försöka det. Rätten att offentliggöra inkomsttaxeringens resultat utgör, såsom utskottet säger, en i många fall icke obehöflig garanti för att vederbörande deklara-tionsuppgifter varda med erforderlig samvetsgrannhet affattade. Denna garanti ligger däri, att den, som deklarerar, icke så lätt viker för frestelsen att vara oärlig, då han vet, att hans vänner och bekanta, som ju vanligen hafva en viss kännedom om hans ekonomiska ställning, mycket lätt kunna i taxeringskalendrar eller genom tidningar få reda på huru han deklarerat. Då man gång efter annan och ständigt och jämt erfar, huru oredlighet och brottslig egen nytta i affärer göra sig gällande, tror jag icke, att man bör säga, att ifrågakarande garanti är utan betydelse.

På grund af hvad jag anför, anser jag öfvervägande skäl tala för utskottets förslag, om jag också vill medgifva, att skäl finnas äfven på motsidan.

Jag vill slutligen mot reservanternas förslag anmärka särskildt det, att däri föreslagits en straffsats af endast 50 riksdaler, d. v. s. 50 riksdaler banko eller 75 kronor. Det straffet synes vara för lindrigt för utgifvare af stora taxeringskalendrar. Straffet borde enligt min mening vara böter från och med 50 till och med 500 riksdaler banko.

Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Herr Nyström, Johan Fredrik: Jag ber att med ett par ord få bemöta några uttalanden, som vi nyss hörde från denna plats.

Den ärade talaren började med att säga, att tryckfrihetsförordningens allmänna regel är, att handlingar rörande allmänna ärenden få i tryck offentliggöras. Detta är sant och riktigt, men tryckfrihetsförordningen har också en hel mängd undantag från denna regel, nämligen bland annat alla de fall, där offentliggörandet skulle kunna kränka enskildes rätt. Det är just ett sådant gränsfall, vi röra oss med. Den föregående talaren har själf delvis medgifvit, att det här icke rör sig om blott allmänna frågor, utan att det gäller enskilda intressen af den mest grannliga natur. Under sådana förhållanden kan den allmänna satsen, att handlingar rörande allmänna ärenden få i tryck offentliggöras, icke direkt tillämpas på denna sak.

Den föregående talaren yttrade vidare, att de skattskyldige resonnera så, att det icke anginge allmänheten, huru stora inkom-

Om förbud mot tryckning af inkomstskattebelopp.
(Forts.)

Om förbud mot
tryckning af
inkomstskatte-
belopp.
(Forts.)

ster de hafva, och han sökte vederlägga detta påstående. Här kan emellertid anmärkas, att det icke är endast inkomstens storlek, som man får veta genom dylika taxeringskalendrar, utan man får kännedom om en hel mängd andra saker, som alldeles omöjligt på något vis kunna sägas angå allmänheten. Vi hafva en kolumn med uppgifter angående bsvillningstaxeringen och en för inkomsttaxering; genom att jämföra dessa tvenne siffror kan man ungefär konstruera upp den skattskyldiges hela ekonomiska ställning, åtminstone i en mängd fall. Man ser, om den taxerade har annan inkomst än den, som är underkastad bevillningstaxering, och man kan beräkna, huru stor skuld den ifrågavarande personen har. Att meddela detta åt en och hvar kan omöjligen vara något allmänt intresse. Det är helt enkelt eu ogrannligheten mot den skattskyldige att offentliggöra det. Också anfördes i en vid förra årets riksdag framlagd motion af en person i denna kammare, som varit med om inkomstskattelagens utarbetande, att man därvid tänkte sig, att de bestämmelser denna lag innehålla mot offentliggörandet af de skattskyldiges uppgifter också skulle räcka till att skydda mot offentliggörandet af slutsiffrornas storlek. Det antagandet har visat sig vara ett misstag, men var dock en förutsättning, hvarpå hela lagen var baserad, och under sådana förhållanden torde missstaget böra ändras, eftersom dock lagen egentligen aldrig hade kommit till, ifall man trott, att det skulle gå såsom det nu gått. Det har anförts från en hel del affärsmän, att krediten kan rubbas och störas genom dessa tillkännagifvanden. Därpå svarades af den föregående talaren, att det nog icke är så farligt, om det äfven i vissa undantagsfall kunnat ske. Men jag undrar, om det är rätt att säga så, när så många offentliga protester afgifvits mot det nuvarande missförhållandet. Denna fara måste säkerligen vara mera allmän, än den föregående talaren ville medgifva. För öfrigt är att märka, att krediten till sin natur är mycket ömtålig; man kan icke veta, hvilka faktorer kunna stärka eller försvaga den, och det kan tänkas, att just detta offentliggörande är något, som kan försvaga krediten.

Den föregående talaren yttrade tillika, att det ju icke kunde vara något oriktigt i att dessa data offentliggöras, då här är fråga om att bekantgöra något som är sant och riktigt. Först och främst är därom att säga, att det icke är riktigt eller tillåtet att offentliggöra allt som är sant, och det vore säkert ganska obehagligt, om denna regel vore lag. För det andra är att märka, att inkomstdeklarationerna visst icke alltid äro ett uttryck för sanningen, utan de kunna äfven vara ett uttryck för lögnen. Vi hafva i dessa dagar haft exempel på att en person, en ökad bedragare, låtit taxera sig för mycket högre än han verkligen förtjänade blott för att stärka sin kredit, och detta förfarande är icke något lagbrott, ty såsom bekant uppgifver jag i själfdeklarationen på heder och samvete, att mina inkomster icke öfverstiga angifvet belopp. Jag

förklarar, att deklARATIONEN icke är för låg, men säger icke något om huruvida den är för hög; det är icke i lagen förbjudet att deklarerera för större inkomster än man har, och följaktligen kunna deklARATIONENS siffror i en sådan mans hand mycket väl användas för att inbilla allmänheten, att han har mycket bättre affärer, än han i verkligheten har, och för att förskaffa honom en kredit, som han icke borde hafva. Således kunna dessa siffror mycket väl äfven innehålla något annat än sanningen.

Om förbud mot tryckning af inkomstskattebelopp.
(Forts.)

Då nu utskottet stöder sitt afstyrkande af motionen på tvänne synpunkter, som bägge två äro felaktiga, nämligen först och främst, att det skulle vara en princip, som man icke bör afstå ifrån, att offentliga handlingars offentliggörande är tillåtet — denna sats är naturligtvis oriktig, eftersom det här rör sig om enskilda förhållanden — och vidare därpå, att enligt utskottets mening de enskildes rätt redan förut vore tillräckligt garanterad, hvilket, såsom erfarenheten visat och de skattskyldige flera gånger påpekat, icke heller är öfverensstämmande med riktiga förhållandet, finner jag för min del det ganska egendomligt, att utskottet kunnat komma till detta slut. Det är så mycket egendomligare, som utskottet i föl nästan enhälligt var af annan uppfattning — det fanns då blott en reservant från Andra Kammaren mot själfva saken; och en annan hade reserverat sig endast mot vissa punkter i motiveringen, men i sak var han enig med utskottet. I år har det blåst andra vindar inom konstitutionsutskottet, då det nu blifvit majoritet mot den föreslagna förändringen. Jag tror kammaren handlar konsekventast, om den icke följer utskottet i dess omkastning, utan står fast på samma ståndpunkt som den intog förra året, och jag yrkar därför bifall till reservationen.

Herr Wester: Jag tillät mig nyss uttala, att jag knappast trodde, att någon i denna kammare skulle vilja försvara konstitutionsutskottets motivering i förevarande fall, men finner att jag misstagit mig. Herr Berger åtog sig att försvara densamma, men försvaret blef matt och kunde icke blifva annorlunda. Jag anser, att denna motivering i mångt och mycket är ett misstroendevotum mot de skattskyldiges på heder och samvete afgifna deklARATIONER. Herr Berger sade, att han ansåg det nyttigt, att offentlighet gifves åt taxeringsmyndigheternas på deklARATIONERNA grundade beslut, ty de skattskyldige skulle icke så lätt falla för frestelsen att gifva oriktiga uppgifter, därest de visste, att dessa skulle komma till offentligheten. Jag tror emellertid, att de skattskyldige hafva mer skäl att vara rädda för taxeringsnämndernas grauskning, och häruti samt i den offentlighet som taxeringslängderna redan hafva, torde ligga en fullt tillräcklig kontroll. Skall denna återigen ske genom taxeringarnas offentliggörande i tryck, öfverlämnas kontrollen därmed till dem, som af nyfikenhet och afundsjuka önska forska i

*Om förbud mot
tryckning af
inkomstskatte-
belopp.
(Forts.)*

andras affärer, och detta herr Bergers skäl till försvar för offentliggörandet finner jag således vara ett dåligt skäl.

Jag yrkar därför fortfarande bifall till den afgifna reservationen.

Friherre Klingspor: Jag kan icke underlåta uttrycka min förvåning öfver majoritetens behandling af denna fråga; att den kunnat uttala sig så pass nonchalant i ett så ömtåligt ämne som det här föreliggande begriper jag icke, och kan icke heller tro, att många af Första Kammarens ledamöter kunna instämma i en sådan uppfattning. Jag vill gärna erkänna, att, såsom förhållandena nu äro, kanhända en ändring af den förordning, som här är i fråga, icke kan blifva särdeles effektiv, ty hela anordningen är alldeles felaktig, men allt hvad vi kunna göra för att i någon mån afhjälpa felet, för att göra det icke alltför synligt, borde väl göras. Jag har redan förut, åtminstone gjorde jag det i bevillningsutskottet när frågan om inkomstskatt var före, framhållit mycket kraftigt, att i och med detsamma som skyldigheten att deklarerera infördes, framstod klart, att dåvarande taxeringsmyndigheter icke voro kompetenta att behandla deklARATIONERNA i större omfattning; hvarken den dåvarande bevillningsberedningen eller taxeringsnämnden kunde duga därtill. Dessa myndigheter voro ytterst olämpliga för behandlingen af enskilda personers angelägenheter, sådana dessa framträda i deklARATIONERNA. Detta framhöll jag mycket starkt och framhöll tillika, att det enda sättet att i detta fall nöjaktigt ordna saken vore det, att de deklARATIONSSKYLDIGE hade rätt att öfverlämna sina deklARATIONER till en särskild kommitté, som jag tänkte mig skulle utgöras af landskamreraren och ett par af landsting och hushållningssällskap utsedde personer, hvilka voro fullt vederhäftige och under ansvarig ledning. Om man hade rätt att inlämna deklARATIONERNA till en sådan myndighet, och det sedermera tillades hvad som behöfdes i beskattningshänseende samt debetsedlarna sedan skickades till kronofogden, skulle de vådor, som nu medfölja taxeringslängdernas offentliggörande, kunna undvikas. Offentliggörandet, såsom det nu sker, är en mycket svår sak, och underligt är, att det finnes folk, hvilka såsom i Andra Kammaren tycka, att detta är mycket bra, mycket lämpligt, men jag tror, att de personer, som saken rör, känna med sig, att detta är ett obehörigt ingrepp i deras förhållanden, som de skulle kunna underkasta sig, om personer under ämbetsmannans ansvar skötte saken. Nu hafva, såsom bekant, bevillningsberedningen och taxeringsnämnden sammanslagits till en myndighet, men jag kan icke tro, att denna är mer vuxen sitt uppdrag än de förra voro. Visserligen är den något mindre ovederhäftig, men jag påstår, att den i de flesta fall icke är vederhäftig nog att behandla en sådan sak.

Såsom konsekvens af detta kan jag icke annat än beklaga, att vid skattefrågans behandling denna omständighet icke beaktats.

Hade detta skett, skulle denna sak mycket lättare kunnat genomföras på något mera betryggande sätt för de personer, som närmast beröras däraf.

Om förbud mot tryckning af inkomatskattebelopp.
(Forts.)

Såsom uttryck för min önskan, att allt hvad som kan göras bör göras för att skydda de skattskyldiges intressen i detta fall, yrkar jag, att kammaren måtte afslå utskottets hemställan och bifalla reservationen.

Sedan öfverläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i afseende på föreliggande utlåtande yrkats, dels att hvad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock, af herr *Wester*, att kammaren skulle antaga såsom hvilande för vidare grundlagsenlig behandling det förslag till ändring af § 2 mom. 4 tryckfrihetsförordningen, som innefattades i den af herr *Säve* m. fl. vid utlåtandet afgifna reservation.

Härefter gjordes propositioner i enlighet med dessa yrkanden och förklarades propositionen på bifall till herr *Westers* yrkande vara med öfvervägande ja besvarad.

Vid ånyo skedd föredragning af statsutskottets den 1 och 3 i denna månad bordlagda utlåtanden:

n:o 61, i anledning af Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde och nionde hufvudtitlarna gjorda framställningar angående uppförande af nya byggnader för naturhistoriska riksmuseet och Sveriges geologiska undersökning,

n:o 62, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse af den kronan tillkommande jordägarandel i grufva,

n:o 63, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse af rätt till bearbetande af marmorfyndigheter å kronojord,

n:o 64, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående öfverlåtelse till landtförsvaret af en del utaf förra skvadronschefsbostället Mölleröd n:o 1 kungsgård om $2\frac{5}{8}$ mantal i Kristianstads län,

n:o 65, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående öfverlåtelse till landtförsvaret af tre lägenheter, tillhörande Ulriksdals kungsgård m. m.,

n:o 66, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående öfverlåtelse till landtförsvaret af förra landshöfdingebostället kungsgården Noret i Kopparbergs län,

n:o 67, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af ett soldattorp under stamhemmanet Vällersten Norregård n:o 5 i Värnamo socken,

n:o 68, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af kronans andel i den till roten n:o 4 Plikt af Gottlands andra båtsmanskompani hörande torplägenhet,

n:o 69, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af en lägenhet från förra militiebostället Borrstorp n:o 1 i Kristianstads län,

n:o 70, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af två till förra militiebostället Rosöga n:is 1 och 2 i Södermanlands län hörande lägenheter,

n:o 71, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af tre ägoskiften och två lägenheter, tillhörande förra militiebostället Wätamåsa n:o 1 i Malmöhus län,

n:o 72, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af lägenheter från förra militiebostället Duckarp n:o 1 med tillhörande i Kristianstads län,

n:o 73, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af äganderätten till kronan tillhöriga lägenheten Huskvarna Norrgården n:o 2 i Hakarps socken och Jönköpings län, samt

n:o 74, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse till Örby och Kinna kommuner af hemmanet 1 mantal Hede n:o 1 i Älfsborgs län,

biföll kammaren hvad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

Om ändring i grunderna för kommunal veto rätt beträffande försäljning af brännvin m. m. Föredrogs ånyo sammansatta bevillnings- och lagutskottets den 1 och 3 innevarande april bordlagda utlåtande n:o 1, i anledning af väckta motioner om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående införande af på allmän folkomröstning grundadt kommunalt veto i fråga om försäljning af brännvin samt vin och öl.

Genom fyra särskilda, inom Andra Kammaren väckta motioner har frågan om införande af på allmän folkomröstning grundadt, så kalladt kommunalt veto i fråga om försäljning af brännvin samt vin och öl åter bragts under Riksdagens pröfning.

I motion n:o 131 hade herr *K. A. Staaff* jämte 14 af kammarens ledamöter föreslagit, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla om framläggande för Riksdagen af förslag till bestämmelser i syfte att afgörandet inom kommun af väckt fråga om tillstånd till detaljhandel med brännvin måtte äga rum genom allmän omröstning med lika och direkt rösträtt i hufvudsaklig öfverensstämmelse med vissa i motionen angifna grunder.

I motionen n:o 132 hade samma motionärer hemställt, att

Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla om framläggande för Riksdagen af förslag till bestämmelser i syfte att afgörandet inom kommun af väckt fråga om tillstånd till försäljning af vin eller öl måtte äga rum medelst allmän och lika rösträtt i hufvudsaklig öfverensstämmelse med vissa af motionärerna framställda grunder.

Om ändring i grunderna för kommunal vetorätt beträffande försäljning af brännvin m. m.
(Forts.)

Vidare hade herr *E. Beckman* i Djursholm jämte fyra af kammarens ledamöter i motion n:o 133 föreslagit, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla om framläggande för Riksdagen af förslag till bestämmelser, i syfte att afgörandet inom kommun af väckt fråga om tillstånd till detaljhandel med brännvin måtte äga rum genom allmän omröstning med lika och direkt rösträtt i hufvudsaklig öfverensstämmelse med de grunder, som funnes angifna i motion n:o 131.

Slutligen hade samma ledamöter af kammaren, hvilka afgifvit motionen n:o 133, under åberopande af den motivering, som anförts för denna motion, i motion n:o 134 hemställt, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla om framläggande för Riksdagen af förslag till bestämmelser, i syfte att afgörande inom kommun af väckt fråga om tillstånd till försäljning af öl eller vin måtte äga rum medelst allmän och lika rösträtt i hufvudsaklig öfverensstämmelse med de i motionen n:o 132 angifna grunder.

Utskottet hade på anförda skäl hemställt,

1:o att förevarande motioner n:is 131 och 133 om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående införande af på allmän folkomröstning grundadt kommunalt veto i fråga om försäljning af brännvin icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda; samt

2:o att förevarande motioner n:is 132 och 134 om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående införande af på allmän folkomröstning grundadt kommunalt veto i fråga om försäljning af vin och öl icke heller måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade anmälts af herrar *Widén, G. Jansson, O. A. Ericsson, F. O. Berg, Nordin* och *J. E. Pettersson*, hvilka hemställt,

1:o att Riksdagen, med anledning af förevarande motioner n:is 131 och 133, ville hos Kungl. Maj:t anhålla om framläggande för Riksdagen af förslag till bestämmelser i syfte att afgörandet inom kommun af väckt fråga om tillstånd till detaljhandel med brännvin måtte äga rum genom allmän omröstning med lika och direkt rösträtt i hufvudsaklig öfverensstämmelse med i motionerna angifna grunder; och

2:o att Riksdagen, med anledning af förevarande motioner n:is 132 och 134, ville hos Kungl. Maj:t anhålla om framläggande

Om ändring i för Riksdagen af förslag till bestämmelser i syfte att afgörandet grunderna för inom kommun af väckt fråga om tillstånd till försäljning af vin eller öl måtte äga rum genom allmän omröstning med lika och direkt rösträtt i hufvudsaklig öfverensstämmelse med de i motionerna angifna grunder.

vin m. m.
(Forts.)

Herr Wennberg: Efter min mening borde denna kammare icke motsätta sig det reformkraf, som framförts i de nu behandlade motionerna. Jag har för min del en liflig känsla af det rättvisa i att folkets stora massa får ett större inflytande i frågor, som röra försäljning och utskänkning af rusdrycker inom kommunerna. Det är de små i samhället och icke minst kvinnorna, som företrädesvis få bära följderna af rusdrycksmissbruket, och vid sådant förhållande böra de också ha rätt att göra sin röst hörd, när beslut fattas i dylika angelägenheter. Jag är också öfvertygad, att införandet af det här föreslagna lokala vetot skulle komma att verka till en minskning i rusdrycksmissbruket. Jag anhåller därför, herr greve och talman, att få yrka afslag å utskottets hemställan och bifall till reservationen.

Herr Rudebeck: Den siste ärade talaren yrkade afslag å utskottets hemställan.

Utskottet har i sin motivering som det synes ganska tydligt ådagalagt, hurusom med nu gällande bestämmelser en högst betydlig minskning i förbrukningen af spirituosa och öl år efter år kunnat konstateras, och de angifna siffrorna tala därom ett språk, hvars tydlighet icke kan förnekas. Man får dock gå ut från den förutsättningen, att hvad som man här eftersträfvat måste på öfvertygelsens väg föras fram. Ett stort steg härutinnan har redan tagits och den allt mer och mer stigande folkupplysningen har hittills verkat betydligt för denna sak och kommer säkert att allt mer och mer leda till det åsyftade målet. Att för denna fråga införa ett särskildt omröstningssätt i kommunala angelägenheter tror jag vore ganska betänkligt. Det har icke heller visat sig vara behöfligt för målets vinnande, ty kommunernas beslut gå redan nu mer och mer i riktning att främja nykterheten. Utskottet har påpekat — hvad som icke bör förbises — den omständigheten, att det kan sägas stå på dagordningen en stor och betydelsefull förändring i den kommunala rösträtten, och när den frågan blifvit genomförd, torde det vara ännu mera möjligt att, såsom motionärerna önska, den allmänna meningen får göra sig gällande. Jag kan ej finna sanning i motionärernas påstående, att det är det stora fyrktalets öfvermakt, som gör sig gällande på detta område i strid med nykterhetssträfvandet. En granskning af de verkliga förhållandena motsäger detta påstående. Man får ihågkomma att det är uti icke mindre än fyra län i vårt land, där, enligt hvad statistiken visat, icke finnes en enda försäljningsrättighet på landsbygden — detta gäller

året 1905/1906 — och i hvartera af sju län finnes blott en enda dylik rättighet på landsbygden, men 5 eller 6 af dessa sju rättigheter äro de s. k. privilegierade, hvilka delvis redan äro borta och dels inom en icke aflägsen tid komma att upphöra. Vidare märkes, att i 12 af rikets län finnes icke på landsbygden någon enda försäljningsrättighet, hvartill de kommunala myndigheterna genom sitt bifall medverkat. För hvarje år minskas sålunda tydligen dessa rättigheter och för hvarje år gör sig allt mer och mer på ett lugnt och stilla sätt den meningen gällande hos de kommunala myndigheterna, att dessa rättigheter böra indragas och afskaffas, såvidt behovet det verkliga kräfver.

Jag tror att det icke är skäl att genom ett ytterligare steg i den riktning, som motionärerna hafva tagit, äfventyra att genom alltför stora anspråk det kan blifva hvad man säger ett bakslag. Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad öfverläggning yttrade herr talmannen, att i afseende på förevarande utlåtande yrkats, dels att hvad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att kammaren skulle afslå utskottets hemställan och antaga det förslag, som innefattades i den af herr Widén m. fl. vid utlåtandet afgifna reservation.

Sedermera gjordes propositioner i enlighet med dessa yrkanden och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo lagutskottets den 1 och 3 innevarande april bordlagda utlåtande n:o 36, i anledning af väckt motion om förbud mot drift af sulfatfabrik eller annat industriellt verk, som genom förorenande af luft eller vatten orsakar olägenheter för kringliggande bygd och dess befolkning.

Till behandling af lagutskottet hade hänvisats dels en inom Andra Kammaren afgifven motion, n:o 158, af herr S. H. Kvarnzelius, med hvilken instämt herrar Joh. Er. Nordin, B. P. Ersson, Joh. Nydal, Rob. Karlsson och J. Hellgren, angående förbud mot drift af sulfatfabrik eller annat industriellt verk, som genom förorenande af luft eller vatten orsakade olägenheter för kringliggande bygd och dess befolkning, dels ock en inom Första Kammaren af herr E. Hägglund afgifven motion, n:o 39, däruti, med åberopande af den motivering, som läge till grund för herr Kvarnzelius' berörda motion, gjorts enahanda hemställan som af denne.

Utskottet hade på angifna grunder hemställt, att Riksdagen, med uttalande af angelägenheten att snarast möjligt få till stånd en lagstiftning i förevarande ämne, måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t i afbidan på berörda lagstiftning måtte, så snart ske kunde, meddela verksamma föreskrifter i ända-

Om ändring i grunderna för kommunal ve-torätt beträffande försäljning af brännvin m. m.
(Forts.)

Om förbud mot drift af vissa verk, som orsaka olägenheter för kringliggande bygd.

Om förbud mot drift af vissa verk, som orsaka olägenheter för kringliggande bygd. (Forts.)

mål att industriellt verk, som i motionerna afsåges, af beskaffenhet att genom förorening af luft eller vatten förorsaka olägenheter för kringliggande bygd och dess befolkning, icke måtte anläggas, anordnas eller drifvas utan att åtgärder vidtoges, som vederbörande myndighet efter sakkunnig undersökning pröfvat nödiga till förebyggande af dylika olägenheter.

Vid utlåtandet hade reservation anförts af, bland andra, herr *Rudebeck*, hvilken med instämmande af herrar *Fahlén* och *Magnusson*, hemställt, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta snarast möjligt verkställa utredning af förevarande fråga utan samband med annan samt för Riksdagen framlägga det förslag, hvartill denna utredning gäfvé anledning.

Herr Trygger: Den som läst utskottets utlåtande torde lätt finna, att det måste blifva svårt att biträda den hemställan, hvartill lagutskottet i detta ärende kommit. Lagutskottet har för det första uttalat angelägenheten af att få till stånd en lämplig lagstiftning i förevarande ämne, och därom äro ju alla ense; en dylik lagstiftning efter vederbörlig utredning har Riksdagen själf begärt. Men sedermera vill utskottet, att hos Kungl. Maj:t skall begäras att, i afbidan på denna lagstiftning, på administrativ väg måtte meddelas sådana bestämmelser, som äro nödvändiga till förebyggande af det förorenande i fråga om vatten och luft, som ifrågavarande industriella inrättningar kunna förorsaka. Detta är väl dock att gå alldeles för långt. Till en början kan man ju vara mycket tveksam om Konungens ekonomiska lagstiftningsmakt sträcker sig så långt, att han i kraft af densamma skulle kunna förbjuda en industri att vara verksam, endast därför att denna industri hade ett menligt inflytande i visst afseende på luften och vattnet i närheten. Jag tror för min del att det skulle vara ganska betänkligt, om man tillerkände Kungl. Maj:t en så vidt gående befogenhet, men om man nu skulle vilja ha en provisorisk lagstiftning, kan det väl icke vara tänkbart, att Kungl. Maj:t skall kunna föreskrifva andra åtgärder än sådana, som äro rimliga och möjliga att tillämpa utan att äfventyra den ifrågavarande industriens existens. Någon dylik begränsning finnes emellertid ej i lagutskottets hemställan.

Det är tvenne grupper från denna kammare som reserverat sig mot lagutskottets utlåtande; den ena gruppen hemställer om en skrifvelse, medan den andra gruppen hemställer om afslag å de motioner, hvilka föranledt utskottets hemställan. Det är dock icke någon egentlig saklig skillnad mellan dessa båda grupper. Orsaken hvarför de reserverar, med hvilka jag förenat mig, hemställt om afslag utan vidare på motionerna, är, att Riksdagen 1903 hos Kungl. Maj:t begärde en utredning i denna fråga i afsikt att få en grundval för en lämplig lagstiftning, och Kungl. Maj:t har icke lämnat denna Riksdagens skrifvelse obeaktad, utan har den 12 juli

1907 hänskjutit frågan åt en kommitté, som den 13 juli 1906 blifvit tillsatt för ett annat ärende. Man måste visserligen beklaga att Kungl. Maj:ts remiss af frågan till denna kommitté fått en formulering, som icke synes vara ägnad att klargöra för kommittén hvad den har att utreda, utan snarare lämnar den i ovisshet om huru långt dess uppdrag sträcker sig. Men sedan nu genom Riksdagen uppmärksamheten blifvit fäst på det stora intresse, som man inom Riksdagen hyser för denna frågas lösning, är det väl icke tvifvel om att kommittén, såsom den mycket väl kan, skall tolka Kungl. Maj:ts remiss så, att det gäller att utreda frågan i hela dess omfattning, sålunda i afseende å förorening både af vatten och af luft i följd af dessa industriella anläggningar. Om ej kommittén skulle anse sig hafva tillräcklig sakkunskap, har man väl anledning att förvänta att regeringen åt någon annan gifver i uppdrag att verkställa den af Riksdagen begärda utredningen. Vid detta förhållande och då man inom denna industri själf för närvarande är lifligt sysselsatt med att söka åstadkomma förbättringar i det öfverklagade förhållandet och därvidlag också delvis lyckats, torde det icke vara lämpligt, såvidt jag förstår, att nu aflåta en ny skrifvelse. Såsom ett ytterligare skäl för att icke nu skrifva, tillåter jag mig påpeka, att hvarje skrifvelse från Riksdagen får liksom en viss färg af den motion, som föranledt skrifvelsen, och de motioner, som här föreligga, tala rent af om ett förbud mot anläggande af dylika industriella verk. Sålunda kan det befaras att, om Riksdagen med anledning utaf dessa motioner nu skulle besluta en skrifvelse, den uppfattningen lätt skulle kunna göra sig gällande, att man eventuellt kunde vara med om att gå så långt som motionärerna hafva ifrågasatt.

På dessa skäl och under uttalande af mina stora sympatier för att allt må göras i denna sak, som rimligtvis kan göras utan att äfventyra denna för vårt land så viktiga industri, hemställer jag om afslag å utskottets hemställan.

Herr Nyström, Carl: Man har sagt mig, att då jag ej slutit mig till de utskottsledamöter från denna kammare, hvilka reserverat sig mot utskottets hemställan, åligger det mig att här söka försvara densamma. Detta är emellertid efter den siste talarens framställning en kinkig sak, helst ett försvar för lagutskottets förslag lätt skulle kunna anses liktydigt med ett anfall mot sulfat-industrien.

Min uppfattning är den, att då nu här tvenne läkare stå emot tvenne läkare i afseende å de hygieniska förhållandena vid fabriker af ifrågavarande slag, är det rimligt och väl försvaradt att begära en fullständig utredning i frågan, och detta har varit anledningen, hvarför icke mitt namn återfinnes bland reservanternas. Jag får dock säga, att när man läser igenom de utlåtanden, som i detta ärende afgifvits å ömse sidor, så framgår tydligt, huru

Om förbud mot drift af vissa verk, som orsaka olägenheter för kringliggande bygd.
(Forts.)

svårt det är att i dessa — de subtila bakteriologiska undersökningarna — dagar åstadkomma en utredning på ett område som detta, och hvilken dålig ledstjärna lukten därvid är. Då denna sak blir föremål för vidare behandling och det väl då kommer att gälla, hvilka försvarsanstalter och hvilket skydd böra utfinnas gentemot dessa för vår industri så viktiga sulfatfabrikens ovälskomna biprodukter, måste man gifvetvis gå efter en annan och bättre ledning. För min del skulle jag nästan vara böjd för den ståndpunkten att nu mynta ett ordspråk — paradoxalt, som herrarne lära finna — och som lyder så: i denna bakteriologiska tid är man frestad att säga, att det som luktar är aldrig farligt och det som är farligt luktar aldrig.

Herr Rudebeck: Jag har gentemot de flesta af kammarens öfriga ledamöter inom utskottet haft en afvikande mening. Den afviker såväl från den mening, som utskottets pluralitet omfattat, som äfven ifrån den, hvilken uttalats af utskottets ordförande jämte några ledamöter från denna kammare, men, som utskottets ordförande nyss mycket riktigt yttrade, i stort sedt är ju skiljaktigheten ringa mellan den reservation som han företräder och min reservation.

De förhållanden, som i motionerna beröras och som gifvit upphof till motionerna, äro, såsom herrarne torde förstå, för mig kända, hvarför jag nu vill något beröra dem. Den närmaste anledningen till dessa motioner är den, att Sundsvalls stad jämte sex landskommuner inom Medelpad i närheten af den plats, där Vifsta varf har låtit uppföra en sulfatfabrik, under senare delen af förlidet år ingingo till Kungl. Maj:t med framställning om utfärdande af förbud för uppförande af denna fabrik eller åtminstone om åtgärders vidtagande till förekommande af vattnets och luftens förorening samt skada och olägenheter i öfrigt, som vållas af denna fabriks drift. Frågan öfverlämnades af Kungl. Maj:t till yttrande af Konungens befallningshafvande i länet, som i sin ordning infortrade förklaring från ägarne till denna fabrik. Dessa gendrefvo i sin förklaring helt och hållet anspråken från kommunerna och bifogade intyg från läkare från en del trakter, där sådana fabriker som denna äro anlagda, hvilka utlåtanden — såvidt jag minnes voro de ganska många — alla gingo ut därpå att icke något hälsovådligt föreläge i den rök och den lukt, som uppstod vid dessa fabriker. Uti dessa intyg från trakter, där sulfatfabriker för närvarande finnas och där dessa läkare tjänstgjort, vitsordades, om jag ej missminner mig, alldeles bestämdt, att fabrikationen väl delvis kunnat förorsaka obehag men icke utöfvat något för hälsan menligt inflytande. Däremot hafva emellertid från andra håll varit för länsstyrelsen tillgängliga utlåtanden af läkare, hvilkas uttalanden gått i fullständigt motsatt riktning. En del hafva förklarat fabrikerne vara *direkt* hälsovådliga, en del *indirekt*, och man har

äfven erfarit att läkare sagt, att dunsterna från dem skulle vara nyttiga så till vida, som att sulfatångorna vore ett verksamt medel mot tuberkulos. Länsstyrelsen infordrade yttrande från förste provinsialläkaren i länet, som särskildt ägde erfarenhet om förhållandena därför att inom hans tjänstgöringsområde ligger Frånö sulfatfabrik, vid Ångermanälven, och det är nog därifrån erfarenheten om de förekommande obehagen kommit till Sundsvallstraktens kännedom och gifvit upphof till oron i den trakten. Förste provinsialläkaren inom länet hade den uppfattningen, att det knappast kunde förnekas, att dessa ångor verkligen vore för hälsan skadliga. Länsstyrelsen afgaf därefter sitt utlåtande i frågan och yttrade därvid, att den ansåg att fabriksanläggningar af den utomordentliga vikt och betydelse, som dessa sulfatfabriker hafva särskildt inom Väster-norrlands län, borde långt snarare understödjas än förhindras och att det vid sådant förhållande vore af nöden, att den allra största försiktighet iakttoges i afseende å de åtgärder, som borde vidtagas för att förekomma de befarade olägenheterna. Men å andra sidan kunde ju ej förnekas, att olägenheterna för kringliggande trakter voro högst afsevärda och att det äfven genom utredning ådagalagts såsom sannolikt att de äro hälsovådliga, hvarför länsstyrelsen fann nödvändigt, då annan utväg inte syntes erbjuda sig, att så snart som möjligt genom särskild lagstiftning åstadkommas bestämmelser, som reglerade villkoren för denna fabriksverksamhet. Är det nu så att denna fabriksdrift är hälsofarlig, då inträder frågan i ett allvarligt skede. Jag vill härvid ock fästa uppmärksamheten på en paragraf i hälsovårdsstadgan, hvilken väl ansetts icke kunna uti förevarande fall tillämpas, men hvars stadgande emellertid innebär ett erkännande från lagstiftningens sida, att närboendes hälsa icke får äfventyras genom en fabriksanläggning. Hälsovårdsstadgan innehåller nämligen i 28 § det stadgande, att kommunalnämnden skall ägna synnerlig uppmärksamhet däråt, »att icke fabrik eller annan inrättning inom kommunen anläggas, anordnas eller drifves på sådant sätt, att den blifver menlig för arbetares eller närboendes hälsa.» Länsstyrelsen har i sitt utlåtande också framhållit denna omständighet.

Nu har, såsom lagutskottets ordförande framhållit, skälet för att han och hans meningsfränder inom utskottet ej velat vara med om det yrkande, som jag i min reservation framställt, varit det att de ansett, att, när frågan redan ligger hos Kungl. Maj:t till pröfning, det ej skulle vara nödigt att nu ytterligare skriva i saken. Jag skulle icke heller hafva ifrågasatt att aflåta någon vidare skrivelse, om icke själfva formuleringen af kommitténs uppdrag, när den fick att behandla denna fråga, ingifvit mig farhågan för en tidsutdräkt med frågans afgörande, en tidsutdräkt, som jag anser man bör, såvidt möjligt är, undvika. Ty på samma gång som det är ett mycket stort allvarligt intresse, som måste beaktas, därutinnan, att så betydelsefulla industriella anläggningar som dessa

Om förbud mot drift af vissa verk, som orsaka olägenheter för kringliggande bygd.
(Forts.)

Om förbud mot drift af vissa verk, som orsaka olägenheter för kringliggande byggd.

(Forts.)

äro icke på något sätt må stäckas i den verksamhet de utöfva, får man å andra sidan icke lämna ur sikte en så viktig omständighet som den, huruvida dessa fabriker genom sin verksamhet kunna medföra men af den allvarsamma art, som nu äberopats. Obehag för närboende komma de nog länge att medföra, ty det kräfver helt säkert lång tid innan detta kan afhjälpas, och det får man finna sig uti, men hvad jag vill noga framhålla är, att det måste blifva klart utredt, huruvida denna industris drifvande verkligen är hälsovådlig eller icke. Nu äro meningarna bland personer, som borde kunna förstå denna sak, mycket delade, i det att somliga säga så och andra så, och jag har därjämte den uppfattningen att det borde vara likaväl för fabrikerens ägare som för de närboende af största vikt, att frågan blifver utredd *snarastmöjligt*, ty osäkerhetstillståndet verkar menligt såväl i det ena som det andra hänseendet.

När det talats om olägenheterna som denna fabriksdrift kan vålla och att de kunna vara mycket betydande och allvarsamma, fastän de icke betraktas ur hälsans synpunkt, vill jag visa på en sådan olägenhet, som i ekonomiskt afseende har stor betydelse.

En af de klagande kommunerna har för närvarande en afsevärd inkomst genom upplåtande af bostäder till sommargäster från Sundsvalls stad och äfven från annan trakt, men denna inkomstkälla skulle kommunen helt och hållet förlora genom ifrågavarande fabriks anläggning. Detta betyder mycket för denna kommun, och som fabriken icke ligger inom den, kan kommunen ej hafva någon motsvarande ekonomisk vinst af fabriken.

Jag återkommer till den omständighet, som gör att jag icke finner kommitténs bemyndigande vara så formuleradt som jag skulle önska för detta ärendes skyndsamma behandling. Kommittén, som ursprungligen är tillsatt för utarbetande af förslag till lag om dikning, har fått sig anbefalldt »att verkställa utredning och afgifva förslag i frågan, såvidt anginge åtgärders vidtagande till förebyggande af olägenheter genom förerenande af vatten, äfvensom, därest kommittén under ärendets behandling funne frågan i hela dess vidd lämpligen böra i ett sammanhang behandlas, verkställa jämväl den utredning i öfrigt, som af Riksdagen begärts». På denna ordalydelse stöder jag min fruktan för tidsutdräkt, i det att åt kommittén själf blifvit öfverlämnadt att bedöma, om den ifrågavarande lagstiftningsfrågan bör behandlas i sammanhang med den andra eller icke, och enligt hvad jag hört uppgifvas skulle kommittén ännu icke företagit denna pröfning. Det är dessa skäl som föranledt mitt förslag, att Riksdagen borde göra framställning till Kungl. Maj:t, att detta ärende komme att behandlas icke i sammanhang med annan fråga — ty följden häraf blefve naturligtvis tidsutdräkt — utan för sig, och jag har särskildt betonat uti min motivering, att jag anser hälsoskälerna vara de för mig mest tyngande. Jag kan naturligtvis icke biträda lagutskottets pluralitets

mening af samma skäl som lagutskottets ordförande angaf, och dessutom kan jag icke förstå hvad majoriteten egentligen menar. Ty det lär väl ej kunna tänkas, att Kungl. Maj:t vidtager någon som helst interimståtgärd af så allvarlig beskaffenhet som den, hvarom här är fråga, med mindre än att förut utredning af frågan just i de delar jag påpekat verkställts. Men när sådan utredning skett, förstår jag ej, hvarför det skall stanna vid en interimståtgärd, utan hvad utredningen gifvit vid handen böra göras, det bör då göras genom en definitiv lagstiftningsåtgärd och ej genom någon provisorisk åtgärd.

Om förbud mot drift af vissa verk, som orsaka olägenheter för kringliggande bygd.
(Forts.)

Dessutom skulle genom bifall till lagutskottets förslag frågan komma i ett mycket ogynnsamt läge såväl ur ena som andra synpunkten.

Lagutskottets ärade ordförande yttrade bland annat, att han icke ville biträda en skrifvelse af det skäl, att denna skrifvelse, såväl som andra, får färg af de motioner, som föranledt den. Jag vill icke förneka, att så är. Men jag tycker, att lagutskottets uttalande har växlande färg. Den färg, som lagutskottet har i sin motivering, är ej densamma som den utskottet har i klämman. Hade klämman varit i full öfverensstämmelse med motiveringen, hade den ej varit affattad på det sätt den nu är. Dessutom föreställer jag mig, att, om motionerna anses bära en särskild färg, äfven färgen hos de i kammaren gjorda uttalanden bemärkes, och Kungl. Maj:t väl ser såväl hvad motionärerna som kammaren velat.

Det är på de af mig i min reservation och nu anförda skäl, herr grefve och talman, som jag tillåter mig att med vidhållande af reservationen yrka bifall till densamma.

Herr statsrådet Swartz: Då ett par af de föregående ärade talarne hafva uttalat ett beklagande af det sätt, hvarpå uppdraget till den kommitté, som har fått sig ålagdt att yttra sig i fråga om förorening af vatten genom särskild fabriksdrift, har blifvit formuleradt, skall jag be att få förklara anledningen till att formuleringen blifvit sådan, som den är. När detta mycket vidlyftiga och svåra och viktiga ärende efter remisser till Konungens befallningshafvande i alla länen återkommit till finansdepartementet, utskickades det till medicinalstyrelsens hörande och därefter till kommerskollegii hörande, och omedelbart efter återkomsten från det senare ämbetsverket öfverlämnades det till kommittén. Det stod då för mig såsom föredragande alldeles klart, att frågan om åtgärders vidtagande för att förhindra förorening af vatten och frågan om åtgärders vidtagande för att förhindra förorening af luft genom ett och samma slags fabriksdrift stå i så nära och oupplösligt samband med hvarandra, att man ej gärna kunde tänka sig att dela detta ärendes behandling och skicka frågan om den ena sortens förorening till ett håll och frågan om den andra sortens förorening till ett annat håll. Jag föreställer mig nämligen, att

Om förbud mot de åtgärder, som skulle kunna komma att föreslås till undvikande drift af vissa af detta förorenande skulle hafva ganska mycket gemensamt, så att verk, som orsaka olägenheter för kringliggande bygd. samma gång skulle kunna förebygga det andra, och under sådana förhållanden var det väl ej skäl att skilja på de båda synpunkterna.

(Forts.)

Då uppstod frågan: hvart skola vi skicka detta ärende? Ja, att det naturligtvis fick lof att bli speciellt sakkunnige, som skulle vara med om behandlingen af detta ärende, var tydligt. Man hade således klart för sig, att en hygieniker, som hade erfarenhet på just detta område, måste vara med bland dem, som skulle utreda saken. Likaledes då frågan var af synnerligen stor och ingripande betydelse för den viktiga industri, hvars intressen här voro i fråga, var det naturligt, att en insiktsfull representant för denna industri också skulle vara med. Då hade man nu de båda olika arterna af sakkunskap företrädda, som måste vara representerade. Men för min del ansåg jag, att de öfriga, som skulle vara med om att utreda denna fråga, ej behöfde vara speciellt sakkunnige på detta område. Man har ej i några andra kommittéer uteslutande sakkunnige. Och för öfrigt tror jag, att det vore ganska farligt att gå in på den principen, ty jag undrar, om då någon öfverenskomelse gärna kunde komma att träffas mellan de sakkunnige, utan jag tror, att det är lämpligt att för öfrigt lita till det sunda praktiska förståndet.

I det afseendet kunde man ju tillsätta en ny kommitté och fylla ut den med element af den kvalifikationen. Men då framställde sig en annan synpunkt, och det var, att det redan fanns en kommitté, som hade i uppdrag att utreda vissa förhållanden med afseende å vattenrätten, hvilka icke kunde annat än anses äga samband med denna fråga om förorening af vatten. Man satte sig i förbindelse med denna kommittés ordförande, och visserligen var icke denna kommitté från början särdeles angelägen att få jämväl detta uppdrag, men efter öfverläggning inom kommittén fick man i alla fall genom kommitténs ordförande besked, att kommittén ansåg, att denna fråga, i hvad den rörde förorenande af vatten, ovillkorligen hörde till kommitténs arbetsområde och därför borde af kommittén handläggas, hvilket däremot från kommitténs sida då icke ansågs vara förhållandet med frågan om förorenande af luft.

Då stod man i den situationen: här ha vi en kommitté, som anser sig böra handlägga det föreliggande ärendet i afseende å frågan om åtgärders vidtagande mot förorening af vatten; för vår egen del anse vi frågan om åtgärders vidtagande mot förorenande af vatten hänga ovillkorligen ihop med frågan om, hvilka åtgärder som skola vidtagas för att hindra förorenande af luft; denna kommitté, som är tillsatt uteslutande för vattenfrågor, anser man sig ej kunna *älägga* att taga under behandling frågan om, hvilka åt-

gårder som skola vidtagas mot förorening af vatten; men den andra delen af frågan skicka vi dit, och vi äro öfvertygade om, att under ärendets handläggning kommittén skall komma underfund med, att man ej kan skilja på frågan om förorening af vatten och frågan om förorening af luft, utan att kommittén nog skall taga upp den senare frågan också. Därför formulerade vi uppdraget på det sätt, som är gjordt, i den öfvertygelsen, att därmed också skulle vinnas det resultat, som man ville vinna.

Nu har, som anförts, denna kommitté ännu icke behandlat frågan om förorenande af luft. Det har pågått undersökningar i mycket stor skala angående förorenande af vatten, och nästa måndag lär, efter hvad jag i dag fått veta, kommittén taga före den frågan, huruvida den skall öfver hufvud taget befatta sig med den andra delen af ärendet. De båda speciellt tillsatta sakkunniges uppfattning är, att kommittén bör behandla jämväl den andra delen, men det kan hända, att kommittén i öfrigt kommer till den uppfattningen, att den ej bör så göra. Skulle nu så vara, då är tydligt och klart, att följderna blir, att Kungl. Maj:t måste gå i författning om att få saken utredd på annat sätt, och det lär väl ej kunna ske på annat sätt, än att man tager tillbaka från kommittén uppdraget att se till, hvilka åtgärder böra vidtagas för att förhindra förorenande af vatten och gifver såväl det uppdraget som det att tillse, hvilka åtgärder böra vidtagas för att förhindra förorenande af luft, åt en annan kommitté. Därigenom har man visserligen fått en kommitté till, och en af hufvudanledningarna, hvarför Kungl. Maj:t valde den utväg, som valdes, var att tillmötesgå den ofta nog från Riksdagens sida uttalade önskan, att man skulle söka så mycket som möjligt begränsa kommittéernas antal. Men är det så, att det ej lyckas, och att man från Riksdagen till på köpet får det uttalandet, att det skall sättas till en ny kommitté, kommer naturligtvis Kungl. Maj:t att göra det.

Jag har endast velat förklara, huru det hänger ihop med denna sak från början. Och jag tror nog, att det erbjuder en viss fördel, det tillvägagångssätt, som man här valt, fast jag naturligtvis måste erkänna, att något fortare skulle man möjligen komma till målet, för den händelse man bryter ut detta och gifver det åt en särskild kommitté. Men om man kommer bättre och säkrare, det blir en annan sak.

Herr Hägglund: Herr grefve och talman, mina herrar!

Det har här af den förste ärade talaren framhållits, att om utskottets förslag skulle bifallas, skulle den mest lönande industri, som finnes i vårt land, komma att äfventyras, så att fara för dess framtida bestånd skulle kunna komma att uppstå. Ingen vill hellre än jag undvika att komma en lönande industri till lifs. Hvarken jag eller mina medmotionärer hafva heller framställt något yrkande, som går i den riktningen. Vi hafva allenast hemställt, huruvida icke skäl föreligga att genom ett provisoriskt förbud för kortare

Om förbud mot drift af vissa verk, som orsaka olägenheter för kringliggande bygd.
(Forts.)

Om förbud mot drift af vissa verk, som orsaka olägenheter för kringliggande bygd.
(Forts).

tid förhindra, att ännu flera fabriker sättas i gång, än som nu finnas, innan Kungl. Maj:t kan blifva i tillfälle att i anledning af Riksdagens skrifvelse år 1903 framkomma med lämpliga lagförslag och ordningsföreskrifter beträffande den fabriksverksamhet, hvarom här är fråga.

Att under någon kortare tid gifva ett sådant provisoriskt förbud tror jag icke vara så synnerligen vådligt för sulfatfabrikationens blifvande utveckling. Ett uppskof exempelvis ett år med att sätta i gång flera fabriker af berörda slag, än som nu finnas, kan väl icke ruinera den nu befintliga sulfatindustrien, och skulle en blifvande utredning kunna råda bot för de olägenheter, som denna fabrikation ovedersägligen tillskyndar befolkningen å de orter, där fabriker finnas, får ju denna industri åter full frihet att utveckla sig bäst den kan och så långt önskligt kan vara.

Att den lukt, som sulfatcellulosatillverkningen sprider på mycket långa afstånd, är ytterst vämjelig och äcklig, har icke någon kunnat förneka, vid hvilket förhållande det synes mig icke kunna vara för mycket begärtdt, att man ingriper och skyddar stora samhällen, tätt bebodda, från obehaget att få än flera fabriker, hvilkas verksamhet torde blifva svår att begränsa eller förbjuda, huru obehagliga för grannskapet dessa fabriker än må blifva.

Läkare hafva visserligen varit af olika mening, huruvida de gaser, som sulfatfabriker utsläppa, äro för hälsan menliga eller ej, men alla äro likväl eniga om att lukten är oerhördt obehaglig, och att den sprider sig vida omkring. Då så är förhållandet, lär det näppeligen med framgång kunna förnekas, att en i hög grad oangenäm beröring af luktorganen i längden kommer att menligt inverka på människokroppens organism, äfven om de vidriga gaserna i och för sig icke kunna anses giftiga. Att en sådan illaluktande luft, som framkallas af sulfatfabrikationen, inverkar högst menligt på exempelvis aptiten, är själfallet, äfven om föroreningen i och för sig icke kan anses giftig. Om man, för att taga ett exempel, lägger fram en oren sked eller en oren knif eller en oren gaffel åt en spisande person, förminskas gifvetvis hans aptit, om den ej helt och hållet förintas, äfven om föroreningen ej innehåller det minsta giftämne. Huru mycket mera skall då icke en illaluktande luft göra detta, helst sulfatgasen äfven sätter en obehaglig smak på maten, exempelvis på mjölk och smör.

Jag talade för några dagar sedan med en skicklig, ansedd läkare rörande denna fråga. Jag vill nämna, att han för sin del är en absolut motståndare till mitt förslag i den föreliggande motionen, enär han är af den mening, såsom han förklarar, att sulfatindustrien vore så ytterst nödvändig för vårt lands och speciellt för Norrlands ekonomi, att det betyder mindre, efter hans förmenande, om en eller annan svag individ skulle stupa något tidigare genom att vistas i af sulfat orenad luft, än om sulfatfabrikationen äfventyras. Denne läkare förklarade emellertid, att han ansåg, att

de vidriga gaser, som spridas från en sulfatfabrik, äro menliga för människans allmänna välbefinnande, i all synnerhet för de mera finkänsliga, och förty i någon mån hälsofarliga. Det är, så slutar denne läkare, ett faktum, att ihållande brist på ren luft verkar ofördelaktigt på hälsan.

Om förbud mot drift af vissa verk, som orsaka olägenheter för kringliggande bygd.
(Forts.)

Vid Vifsta varf i närheten af Sundsvall är såsom bekant en sulfatfabrik under uppförande invid det täcka Alnösundet, vid hvars stränder tusentals personer hafva sina hemvist. Läget för en sådan fabrik är där förty det mest olämpliga man gärna kan tänka sig. Det är, som om man skulle förlägga fabriken midt i en stor stad. På en omkrets af något öfver en mil från Vifstavarf äro boende icke mindre än 60,000 personer.

Det kan icke vara rättvist och billigt att, säga, att för att Vifsta varfs bolag skall kunna blifva i tillfälle att utvinna det största ekonomiska gagn och nytta af sin stora träförädling, de 60,000 personer, hvilka ingen nytta hafva af fabriken, skola tåligt bära de stora olägenheter, som fabrikationen framkallar i Vifsta varfs omnejd.

Men, säger man, det är i hvarje fall en hård orättvisa, att icke detta bolag skall få sätta sin nu under byggnad varande fabrik i gång, då andra bolag på andra ställen i landet så många år fått drifva dylik fabriksverksamhet. Härtill ber jag att få anmärka, att bolagets styrelse, innan beslut af den fattades om uppförande af fabriken, väl kände till riksdagsskrifvelsen af år 1903, och att förty det var för den liksom för alla andra svenska medborgare att vänta, att Riksdag och regering när som helst kunde komma att gripa in och ordna om sulfatfabrikationen, och att dessutom ortsbefolkningen, dessa 60,000 personer, genom å kommunalstämmor utsedde personer hos styrelsen påpekat detta samt allvarligen och ödmjukligen bönfallit om att bolaget skulle afstå från den tilltänkta fabriksanläggningen, utan att styrelsen därvid fästet det ringaste afseende.

Som bekant finnes äfven en annan metod för tillverkning af sulfatcellulosa med begagnande af kaustiskt natron, som icke utvecklar någon illaluktande luft. Men den ställer sig emellertid något dyrare än den nu använda med begagnande af svafvelsyradt natrium. Sakkunnige påstå, att den härför ökade kostnaden skulle komma att uppgå till 3 kronor per ton. Men då man vet, att priset på sulfatcellulosa nu uppgår till omkring 140 kronor per ton, och att vinsten per ton kan beräknas till 40 à 50 kronor, synes mig, att denna ökning af kostnaderna icke bör anses så afsevärd.

Man har jämväl sökt framhålla, att befolkningen i de stora industriländerna, i Frankrike, i Tyskland och i England skall gärna tåla den industri, som medför slika olägenheter, af samma art och af samma omfattning, allenast därför att denna industri är så ekonomiskt givande. Så är emellertid ingalunda förhållandet. I de

Om förbud mot drift af vissa verk, som orsaka olägenheter för kringliggande bygd.

(Forts.)

nu nämnda länderna, i Tyskland, i Frankrike och i England förefinnes koncessionstvång eller andra inskränkningar i sådana fabrikers fria drifvande, och då det i de länderna är så, så synes det mig icke få anses så synnerligen mycket begärddt, att en sådan lagstiftning äfven införes i vårt land. Enligt hvad för mig här blifvit i dag upplyst, hafva föreskrifter i Baden redan gifvits och tillämpats därom, att fabriker sådana som dessa icke få utsläppa gaser, utan skola förbränna desamma. Det borde gå an att äfven här så anordna.

Man har såsom ett skäl för att man utan knot bör tåla sulfatlukten påpekat, att ingen klagan försports öfver den luftförorening, som sågverk, garfverier och järnvägar sprida. Jag vill ingalunda bestrida, att äfven dessa verk och inrättningar sprida en lukt, som icke är fullt angenäm, men jämförelsen mellan den lukt, som dessa verk och inrättningar sprida, och den lukt, som sprides af sulfatfabrikerna, är orimlig och haltande, och den vittnar uppenbarligen om att den, som yttrar sig på sådant sätt, aldrig haft tillfälle att få känna lukten från en cellulosafabrik.

Hvar och en, som önskar främja en någorlunda betryggande lagstiftning för denna industris verksamhet och samtidigt åstadkomma praktiska anordningar för att för närboende grannar möjligen förminska olägenheterna af industrien, bör, synes det mig, icke vara rädd för det af lagutskottet framlagda förslaget. Är man med om en lagstiftning i antydd riktning, så bör man också kunna utan betänkligheter vara med om att Kungl. Maj:t redan nu, i afbidande på utredning, får tillfälle att genom sakkunniga ordna denna angelägenhet såväl vid nya fabriker som anläggas som äfven i de fabriker, hvilka redan nu bedrifva sin verksamhet. Man kan nämligen, så förefaller det mig, icke tänka sig, att en blifvande lagstiftning i denna fråga skall komma att gå mindre långt, än att fabriksidkarne skola hafva skyldighet att, till förekommande af olägenheter, ställa sig till efterrättelse de föreskrifter, som de sakkunnige i sådant hänseende kunna komma att lämna, på sätt lagutskottet här föreslår. För öfrigt, så förefaller det mig, bör det vara till afsevärdt gagn för industriidkaren, som står i begrepp att anlägga en sulfatfabrik, att, såsom utskottet hemställer, äga rätt att af statens myndigheter erhålla föreskrifter angående de anordningar, som vid fabriksbyggnaden vidtagas. Härigenom vinner han större trygghet att icke, då lagen slutligen blir antagen, behöfva vidtaga dyrbara förändringar af till fabriken hörande maskiner, verk och inrättningar.

Det synes mig därför, att det minsta man kan begära för att stilla en lika allmän som intensiv klagan mot den sulfatfabrikation, som förefinnes landet rundt, är att Riksdagen bifaller lagutskottets föreliggande betänkande. För hvarje lojal sulfatfabrikant bör också lagutskottets förslag icke verka afskräckande. Jag är förvissad om att ingen af dem skall hafva hjärta att underlåta att vidtaga alla

möjliga åtgärder, hvilka kunna antagas förekomma eller hämma de om förbud mot obehag, som sulfatfabrikationen ovedersägligen förorsakar. I främsta drift af vissa rummet tror jag — ja, jag är lifligt öfvertygad därom — att styrelsen för Vifsta varfs bolag skall komma att anlita alla möjliga verk, som orsaka olägenheter för kringliggande bygd. medel och åtgärder för att förminska olägenheterna, och då kan det väl icke för den styrelsen vara så oroligt eller fruktansvärdt, om Riksdagen beslutar att uppdraga åt Kungl. Maj:t att förfara så, som lagutskottet nu föreslår. (Forts.)

I tidningspressen har jag sett uppgifvas, att bakom den omfattande agitation, som inom Medelpads landsbygd allmänt förekommer mot Vifsta varfs fabrik, skall stå en känd, rik man, som vill hafva sin i närheten af Vifsta varf uppförda slottsbyggnad i fred åtminstone under den tid af året han bor där, under sommarmånaderna.

I sanningens intresse ber jag att få säga, att de många protester, som utgått mot Vifsta varfs fabrik från kommuner och från enskilda, började med en framställning från Sundsvalls stadsfullmäktige, där denne rike man icke har något att säga. Och dessa protester hafva sedan fortgått inom kommunerna genom kommunalstämmobeslut öfverallt i Medelpad, och man har utsett ombud, hvilka, såsom jag nyss nämnde, protesterat emot fabriken anläggande.

Det är sålunda ingen enskild eller särskild person, som ställt sig i spetsen för denna opinion. Den har framkallats så att säga af sig själf, af själfbevarelseinstinkt. Alla hafva varit besjälade af en lika liflig som enhällig önskan, att denna äckliga och vämjeliga lukt icke må få tillfälle att öfversvämma stads- och landtbefolkningen i Medelpad. De 60,000 personer, som bygga och bo i Sundsvall med omnejd, vänta också nu med god förtröstan, att Riksdagen, att denna kammare måtte förhjälpa dem till att icke genom den vidriga sulfatlukten blifva fördrifna därifrån.

Ehuru lagutskottet icke ansett sig kunna i allo tillmötesgå motionerna, vill jag dock nöja mig med hvad utskottet hemställt, hvadan jag tillåter mig, herr grefve och talman, värdsammast yrka bifall till lagutskottets föreliggande förslag.

Herr Bohnstedt, Knut: Det är ju egentligen mot förorening af luften, som här framställts en del yrkanden, och de föregående talarne hafva ansett, att den lukt, som utbreder sig från sulfatcellulosafabrikerna, skulle vara skadlig för hälsan. Därom finnas ju många olika uppgifter. Somliga säga att denna lukt är oskadlig, andra säga att den är skadlig. Jag skall be att få åberopa en auktoritet i denna sak, och det är professor Klason. Han har under en längre tid gjort undersökningar för sulfatcellulosafabrikernas räkning just med afseende å föroreningen af luft och föroreningen af vatten, och han har i sitt senaste utlåtande skrifvit, att ingen menlig inverkan i hälsoafseende eller för växtligheten kan till-

Om förbud mot drift af vissa verk, som orsaka olägenheter för kringliggande bygd.
(Forts.)

skrifvas sulfatcellulosafabriker. Jag tror sålunda, att denna fruktan för den lukt, som sprides från dessa fabriker, är alldeles öfverdrifven.

Nu säga motionärerna, att det är 60- å 80,000 människor däruppe i sundsvallstrakten, som skulle lida af denna lukt, och att därför något måste göras. Ja, mina herrar, Sundsvalls stad har ju 16,000 invånare och ligger 10 kilometer från Vilstavarfsfabriken. Jag förmodar att äfven många andra af de åberopade 60- å 80,000 personerna bo lika långt från fabriken, och då kunna de icke lida särskildt mycket därpå. Jag bor själf 7 kilometer från en sådan fabrik, och jag kan försäkra herrarne, att det är högst sällan, som denna lukt sprider sig så långt som 7 kilometer. Som herrarne veta, följer lukten med vinden, och så snart vinden vänder sig, så följer lukten med. Det är således enligt min uppfattning alldeles för mycket skrik i ogjordt väder.

Jag skall emellertid icke vidare syssla med luktfrågan, utan skall se saken från en helt annan sida, nämligen från den nationalekonomiska sidan. Jag skall då be att få lämna några siffror, som möjligen kunna för kammaren vara af intresse, och skall jag då något beröra hela vår nuvarande tillverkning af cellulosa massa och likaledes tillverkning af papper — dessa två hänga nämligen ihop — blott för att herrarne skola få se, hvilken industri det här är fråga om.

År 1902 tillverkades i Sverige af sulfatcellulosamassa 186,000 ton och af sulfatcellulosamassa 55,000 ton. År 1907 var man uppe vid 383,000 ton af det förra slaget och 77,000 ton af det senare. Enligt beräkning kommer år 1908 tillverkningen att uppgå till betydligt öfver 400,000 ton sulfatmassa och öfver 100,000 ton sulfatmassa. Af slipmassa är tillverkningen för år 1908 beräknad till 236,000 ton.

Hvad detta i ekonomiskt afseende betyder för vårt land, kan man se af den export, som förekommit af dessa varor. År 1902 exporterades kemisk massa för 22 millioner kronor och år 1907 för 49 millioner kronor. Slipmassa exporterades år 1902 för cirka 4 millioner och år 1907 för cirka 8 millioner. Således hafva vi år 1907 exporterat för cirka 57 millioner kemisk och mekanisk massa.

År 1906 tillverkades i Sverige af papper och papp cirka 207,000 ton för ett värde af cirka 42 millioner. Därpå exporterades för cirka 27 millioner.

Om man nu lägger ihop dessa siffror, så kommer man upp till bortåt 90 millioner kronor såsom värde på exporten från Sverige af kemisk och mekanisk massa samt af papper och papp.

I Sverige finnas nu:

22 sulfatcellulosafabriker,

51 sulfatcellulosafabriker,

48 pappersbruk,

cirka 100 sliperier,
som sysselsätta cirka 18,000 arbetare.

Jag vill med detta hafva visat, att här är fråga om en högst betydlig industri och *en storindustri*. Denna industri kommer att alltjämt utveckla sig, och sulfatcellulosafabrikationen blir just den gren, som hädanefter kommer att kraftigast gå framåt. Skälet därtill är, att för sulfatcellulosatillverkningen behöfves det bättre trä och gran, då däremot sulfatcellulosatillverkningen kan tillgodogöra sig sämre ved och tall. Det är af en högst betydlig vikt, att en sådan fabrikation kan tillgodogöra sig äfven det mindre värdefulla virket. Det kommer visserligen att menligt inverka på kolningen, hvarigenom den svenska järnhandteringen kommer att få sina kol högst afsevärdt fördyrade, ty kolningen betalar ju veden i allmänhet ganska lågt, under det att en fabrikation sådan som denna kan betala veden många gånger högre.

Jag tror därför, att man bör vara mycket försiktig, innan man vill stifta nya lagar för att tränga in vår industri inom för tränga gränser.

Det är i allmänhet så här i Sverige, att man ser industrien bra litet till godo. Man gör i allmänhet ingenting för den, rakt ingenting. Man beskattar den, och nu vill man äfven skriva lagar för den, som många gånger sätta densamma i svårighet. Jag tror, att då man jämför hvad som i Sverige göres för vår industri och hvad som göres i andra länder, så skall man finna att industrien hos oss är bra vanlottad. Om man t. ex. ser på Tyskland och huru man där behandlar industrien, så finner man att i Tyskland gälla exporttariffer, som medgifva ett högst reduceradt transportpris för alla varor, som exporteras. Vidare betalas bland andra förmåner äfven exportpremier. Där uppmuntras sålunda industrien i alla afseenden, men här gör man ingenting. Här får industrien betala dryga järnvägsafgifter, men något intresse finnes icke att hjälpa fram densamma. Den får hjälpa sig själf, och det har hittills lyckats densamma, men det kan hända att sådana förhållanden inträffa, att industrien också kommer att tyna af.

Af hvad jag nu anfört kunna ju herrarne lätt draga den slutsatsen, att jag för min del icke kan vara med vare sig om den ena eller andra skrifvelsen, utan att jag står på rent afslag. Jag gör det just därför att regeringen redan har frågan under ompröfning, och då synes det mig vara olämpligt att ytterligare skriva till regeringen. Det kräver nog tid att göra försök och pröfva hvad som *kan göras*, och hvad som *bör göras*, och min öfvertygelse är, att man icke bör gifva föreskrifter, innan man grundligt undersökt frågan, så att man vet hvad den gäller. Med afseende å luftförhållandena är det säkert rätt mycket, som återstår att pröfva och undersöka, innan några lagar kunna skrivas, *om de skola skrivas*.

Jag ber, herr grefve och talman, att få yrka afslag på såväl utskottets hemställan som herr Rudebecks reservation och bifall till herr Tryggers förslag.

Om förbud mot drift af vissa verk, som orsaka olägenheter för kringliggande bygd.
(Forts.)

Om förbud mot drift af vissa verk, som orsaka olägenheter för kringliggande byggd.
(Forts.)

Herr Afzelius: Jag har icke några speciella insikter på detta område, ingen erfarenhet att åberopa, men då denna fråga är af utomordentligt stort legislativt intresse, ville jag gärna söka draga upp konturerna för en lagstiftning i ämnet. Frågan kan efter min uppfattning ses från två synpunkter. Det är här i själfva verket fråga om äganderättens begränsning, om begränsning i äganderättens utöfning. Äganderätten, heter det af gammalt — och denna definition är för öfrigt upptagen i det tyska rikets nya stora lagbok — äganderätten innebär rätt för ägaren att förfoga öfver ett föremål och att utesluta alla andra från att inverka på detsamma. Han härskar ensam däröfver. Jordäganderätten sträcker sig icke blott öfver ett visst område på ytan, utan också öfver ett område uppåt och ett område nedåt — huru långt nedåt och huru högt uppåt jordäganderätten sträcker sig, må lämnas osagdt. Inom hela detta område härskar jordägaren. Men nu är det så, att jordegendomarna kunna icke afspärras från hvarandra. Det är icke möjligt att ställa det så, att icke hvad en jordägare företager på sitt område på något sätt inverkar också på en annan jordägars område. Genom luften och genom vattnet fortplantas detta, så att säga, det åstadkommer reflexverknings på andra jordägars områden.

Om man då skulle taga saken så skarpt, som denna definition gifver vid handen, och säga: jordägaren kan utesluta hvarje annan från att inverka på sitt område — hvad skulle då blifva följden? Jo, däraf skulle följa, att man i det närmaste upphäfde just det principala i jordäganderätten, nämligen att ägaren har rätt att förfoga öfver sitt område; ty han kan icke förfoga öfver det på visst sätt, med mindre än att just dessa reflexverknings uppkomma. Det är bullret, det är ljudet, det är gaserna, det är det rinnande affallet. Skulle jordägaren ha rätt att hindra enhvar annan att inverka på hans område, skulle detta kunna förbjudas; jordäganderätten skulle gifva fog för ett sådant förbud. Det skulle naturligtvis föranleda, att den ena jordäganderätten så att säga upphäfde den andra. Därför kan man icke gå så långt, man måste tillåta, att en viss inverkan äger rum. Men alltid måste man se till, att denna inverkan icke går längre, än att grannen, den andre jordägaren, kan draga sin nytta af sin egendom; ty den ena jordäganderätten är icke bättre än den andra. Frågar man sig då: hvilken gräns vill man uppdraga för en ägares rätt att på detta sätt indirekt inverka på en annans egendom, så måste vi svara: det kan icke blifva något annat än en ekonomisk gräns. Jag kan icke få genom det sätt, hvarpå jag sköter min egendom, beröfva min granne nyttan af hans egendom. Det är stridande mot hans jordäganderätt. Obehaget för grannen är i och för sig här icke af betydelse; först när det kan bli tal om ekonomisk skada träder denna synpunkt fram.

Detta är den privatekonomiska, privaträttsliga synpunkten. Den är icke alls berörd i motionerna och har icke heller berörts

eller kunnat beröras i utskottsbetänkandet. Den är emellertid högst väsentlig och får icke lämnas ur sikte.

Jämte denna synpunkt finnes en annan — det är den som här varit uppe, och som man här talar om: det är den allmänt-rättsliga synpunkten, det är hänsynen till allmänt väl. Vi lefva i ett samhälle, och alla rättighetens utöfning måste här begränsas i andra samhällsmedlemmars intresse. Äfven äganderätten måste vidkännas denna begränsning. En gifven begränsning är den, att andra människors lif och hälsa icke få utsättas för fara. Denna begränsning står utom all tvist, där finnes icke något undantag. Men kan man gå längre, kan man säga, att ett obehag för andra i och för sig är tillräckligt för att utesluta äganderättens utöfning? Naturligtvis är det icke nog att tillvarons behag minskas, att den landtliga friden, den landtliga idyllen störes. Det kan naturligtvis icke hjälpas; det får man finna sig i. Men å andra sidan måste man säga, att obehaget kan stegras till en sådan grad, att en begränsning är behörig, oaktadt det ej är direkt fara för lif eller hälsa. Under hvilka förutsättningar kan man då anse ett statens ingripande berättigadt? Det kan naturligtvis icke falla mig in att söka föregripa den lagstiftning, till hvilken vi vilja komma. Jag har blott velat antyda, från hvilka synpunkter den har att utgå. Jag hoppas, att den icke må blifva ensidig åt någotdera hållet, utan att den må komma till stånd med all den försiktighet och det grannliga afvägande af olika intressen, som här är af nöden.

Detta om själfva hufvudfrågan.

Kommer jag så till den frågan, hvad skall man göra i afseende å de föreliggande motionerna? så kan jag helt kort och, som jag tycker, godt instämma med herr Rudebeck. Man skall icke begära provisoriska åtgärder, då man icke vet, hvori de skulle bestå. Är det så att det finnes fara för lif och hälsa och man har en klar ståndpunkt i afseende å *hvad* som kan göras, så har Kungl. Maj:t redan enligt gällande lag både rätt och plikt att ingripa. Således, en dylik begäran om provisoriska åtgärder kan jag icke vara med om.

Det formellt enklaste vore naturligtvis att säga: saken ligger redan hos Kungl. Maj:t, och därför skola vi icke nu skriva i detta ärende. Det skulle man ju kunna säga. Men då lagutskottets ordförande uttryckte en farhåga för att det skulle kunna missförstås, om man omfattade herr Rudebecks reservation — som egentligen endast betonar att frågan hastar, och att den väg, på hvilken man kommit in, icke är ägnad att åt frågan bereda en lösning så fort som den behöfves — så vill jag å min sida framhålla, att det synes mig, att ett afslag på det hela snarare skulle vara ägnadt att missförstås så, som ansåge man saken icke brådska. Efter uttalandet från statsrådsbanken finner jag hinder för en dylik framställning icke böra möta.

Som sagdt, då behovet af en lagstiftning efter min me-

Om förbud mot drift af vissa verk, som orsaka olägenheter för kringliggande bygd.
(Forts.)

Om förbud mot drift af vissa verk, som orsaka olögenheter för kringliggande byggd.
(Forts.)

ning är i hög grad trängande, och detta icke minst från industriens synpunkt, som behöfver lugn och trygghet, anser jag det vara klokast, om kammaren biträder herr Rudebecks reservation.

Herr Folin: Som jag är ledamot af den kommitté, som af Kungl. Maj:t tillsatts för att utreda förhållandena beträffande vattnets och luftens förorenande, har jag varit tveksam, huruvida jag skulle yttra mig i denna fråga, men jag har blifvit uppkallad af den ärade motionären, därför att han ville föreskrifva andra metoder för sulfatcellulosas framställande än den nu ifrågavarande sulfatmetoden. Han tog upp en sak, som stått att läsa i några tidningar, att man i stället för sulfatmetoden borde använda natronmetoden, och att det skulle bara kosta några kronor mera per ton. Jag kan upplysa kammaren om att detta är vilseledande. Natronmetoden har sett sin bästa tid och kommer nog icke mera till användning, om icke möjligen för tillverkning af några speciella papperssorter. I det stora hela är nämligen metoden för dyr, och i fråga om de tre kronorna mera per ton kan jag nästan säga, att det beloppet bör tioudubblas.

Genom den oerhörda tillverkningen af sulfitmassa, som är billigare i tillverkningen, har äfven den andra sorten, sulfatmassan, måst följa med den i pris, men den står i alla fall betydligt under sulfitmassan i pris, och det är därför naturligt, för att öfver hufvud taget kunna tillverka med fördel, att man söker använda det billigare kemikaliet sulfat eller svafvelsyradt natron till densamma.

En föregående talare har upplyst oss om denna industris stora betydelse; sulfittillverkningen har under ett tiotal år — kan man säga — mer än femdubblats, den kommer i år att gå upp till öfver 400,000 ton, motsvarande en summa af bortåt 50 millioner kronor. Sulfattillverkningen har icke ökats i den grad, därför att varan har icke den stora användning som sulfiten, men den kan tillgodogöra sig affall och äfven fura, och därför kan möjligen priset sättas ned därhän, att det blir större användning äfven för sulfatmassan.

Det är nödvändigt att något göres härvidlag, ty jag tror, att skogens tillväxt icke kan hålla jämna steg med den oerhördt ökade tillverkningen af sulfitmassa, som lägger beslag på allt småvirke af gran, och att man måste gripa till andra medel. Hvad är då naturligare än att använda detta affallsvirke, som vid våra sågar ansetts så godt som värdelöst. Om man far utefter kusten, ser man, huru detta affall vräkts ut i sjön för bildande af kajer, emedan någon annan användning icke fanns för detsamma.

Det vore därför högst beklagligt, om motionärens attentat mot denna industri vunne någon framgång. Han har visserligen modererat sin åstundan därhän, att han vill gå in på utskottets förslag. Jag skall icke närmare yttra mig om det, än att jag anser,

att, då redan en kommitté tillsatts af Kungl. Maj:t, man icke kan begära, att Kungl. Maj:t skall gifva föreskrifter i afbidan på resultatet af kommitténs arbeten. Sulfatindustri har existerat i 25 år, och möjligen olägenheter hafva burits af de närboende på de orter, där industrien drifvits. Det vore väl då icke så farligt, om samma industri sattes i gång vid Vifsta varf, i synnerhet som jag har mig bekant, att där kommer att göras allt, hvad tekniken hittills presterat, för att förminska den elaka lukten. Motionären har själf varit med om att underskrifva en resolution på kommunalstämma. Han har däri sagt, att han utan tvekan vill underkasta sig något obehag, men vet icke för närvarande, huru stort detta obehag är. Han kunde väl hafva väntat och sett, huruvida det blir något obehag, och icke, innan fabriken är i gång, väckt förevarande motion. Den kommitté, som är tillsatt, har icke ännu tagit frågan i öfvervägande, och icke afgjort, huruvida den skall taga frågan om lukten under behandling. Detta kommer nog före i nästa vecka. Jag för min del kan icke hafva något emot att frågan upptages, men jag kan icke svara för de andra kommittéledamöterna, innan kommittén haft sammanträde för sakens behandling. Emellertid har herr statsrådet nu upplyst oss om, att skulle icke kommittén vilja taga luftfrågan i öfvervägande, skiljes helt enkelt denna fråga från afdikningskommittén, och en särskild kommitté tillsättes för ändamålet. Af den anledningen kan jag icke finna någon vidare skrifvelse i ämnet till Kungl. Maj:t erforderlig.

Om förbud mot drift af vissa verk, som orsaka olägenheter för kringliggande bygd.
(Forts.)

Jag har intet yrkande att göra.

Herr Magnuson: Jag har begärt ordet för att något utveckla de skäl, som gjort, att jag som industriidkare ansett mig böra ansluta mig till herr Rudebecks reservation. Det är min öfvertygelse, att det icke för industrien är lyckligt, om den måste arbeta under provisoriska förhållanden utan kännedom om hvad som kan närmare eller fjärmare drabba den i form af lagförslag, som mer eller mindre komma att inverka på dess fria utöfning. Det kan icke vara nyttigt för industrien, särskildt för en ny anläggning, att den icke vet, hvad den har att anpassa sig efter, och om detta förhållande således i många fall kan verka hämmande, kan det kanske äfven i andra föranleda, att mången industri måste rent af sluta med sin tillverkning.

Utskottets ärade ordförande sade, att det egentligen varit formella skäl, som i främsta rummet föranledt honom och tre andra reservanter från denna kammare att yrka afslag å motionerna. De formella skälen skulle vara, att Riksdagen för 5 år sedan skref i frågan till Kungl. Maj:t. Men dess värre har det dröjt nära 5 år, innan Kungl. Maj:t funnit sig föranlåtten att föra saken till vidare utredning och behandling, och först i fjol har den s. k. dikningskommittén fått denna fråga sig förelagd. Efter mitt förmenande

Om förbud mot drift af vissa verk, som orsaka olägenheter för kringliggande bygd.

(Forts.)

har det icke varit ett lyckligt grepp af Kungl. Maj:t att sönderdela frågan och blott förelägga kommittén en del af densamma, nämligen den rörande vattnets förorenande. Såsom upplyst är, har kommittén nämligen att själf afgöra, om den bör taga den andra frågan om luftens förorenande under behandling, men den har icke någon skyldighet därtill. Jag har tagit mig friheten att fråga en ledamot af kommittén, huruvida under sådana förhållanddn kommittén tänkte att upptaga äfven frågan om luftens förorenande, men fått det svaret, att kommittén icke ämnade göra det. Jag vill icke därmed hafva sagt, att hans uppfattning i denna fråga är ensamt afgörande, men den är åtminstone en yttring för en åsikt inom kommittén.

Nu har såväl af utskottets majoritet som i den reservation, hvartill jag anslutit mig, sagts, att ingendera vill vara med om ett så kraftigt ingripande mot industrien, som motionärerna påyrkat. Däri stå således utskottet och vi resevanter på samma punkt, men då utskottet säger, att det icke vill vara med om ett provisorium i den form, som motionärerna önskat, tycker jag, att utskottet är mindre konsekvent i sin framställning. Utskottet vill visserligen icke vara med om ett provisorium i den form, som motionärerna föreslagit, men väl i en annan form och önskar, att Kungl. Maj:t måtte snarast möjligt i afbidan på en lagstiftning i saken skapa ett sådant provisorium. Jag har all respekt för Kungl. Maj:ts förmåga att i detta fall skaka en lag ur ärmén, men jag tviflar på att Kungl. Maj:t skulle vilja göra detta utan föregående utredning, och då frågar jag: Om Kungl. Maj:t utan tvifvel behöfver en utredning för att skapa en provisorisk lag, är det då icke lika bra att få denna utredning lagd till grund för ett fullständigt lagförslag, som Riksdagen sedan får tillfälle pröfva? Tid gifves då att öfverväga och afgöra, i hvad mån industrien å ena sidan och allmänheten å den andra äro därmed bäst betjänta.

I utskottets kläm läsa vi följande: »att Kungl. Maj:t i afbidan på berörda lagstiftning måtte, så snart ske kan, meddela verksamma föreskrifter i ändamål att industriellt verk, som i motionerna afses, af beskaffenhet att genom förorening af luft och vatten förorsaka olägenheter» etc. Som man ser, hafva här inskjutits några ord: »som i motionerna afses.» De flesta torde, när de läsa detta, tänka endast på den särdeles lifliga agitationen mot sulfatfabrikerna, och att härmed endast dessa äsyftas, men ser man närmare efter i motionernas kläm, så finner man, att där talas om »drifvande af sulfatfabrik eller annat industriellt verk». Jag ber med anledning häraf få påpeka, att denna fråga är af så vidtomfattande art, att det icke kan bli tal om en lagstiftning, icke ens om en provisorisk sådan, enbart för sulfatfabrikerna, utan att den säkerligen kommer att gå ut öfver hela vår industri i samma mån som den kan tänkas förorena vattnet eller luften. Då frågan ovillkorligen har ett så stort omfång, ber jag att få till kammarens bepröfvande hem-

ställa, om det icke vore rättast och klokast att bifalla herr Rudebecks reservation, som enkelt och rakt på sak begär, att frågan först skall bli utredd, såväl rörande luftens som vattnets förorenande, och att den därpå må väl förberedd till Riksdagen återkomma, men att man nu icke skall begära provisoriska åtgärder, hvilkas återverkan på industrien man icke kan öfverskåda.

Om förbud mot drift af vissa verk, som orsaka olägenheter för kringliggande bygd.
(Forts.)

Jag yrkar bifall till herr Rudebecks reservation.

Herr Björck: Jag finner, att denna fråga är ytterst svår, ty på ena sidan står en för vårt land viktig och stor industri med dess kraf, och å andra sidan — kan man säga — de allmänt mänskliga rättigheterna till frisk luft och rent vatten, något som icke den ena människan för vinnings skull kan betaga den andra. Men man måste noga öfverväga, huru saken skall ordnas. Jag anser, att den s. k. vattenafledningskommittén, som hittills haft denna fråga sig anförtrord, har för mycket att göra för att hinna tillräckligt snart åstadkomma en grundlig undersökning i detta fall, och jag skulle därför, i likhet med en föregående talare, vilja föreslå, att herr Rudebecks reservation måtte vinna kammarens bifall, och att en kommitté snart måtte tillsättas och utrustas med alla de medel, som den kan behöfva för att bringa saken till ett godt utförande.

Om en läkare tillfrågas, huruvida de gaser, som utvecklas vid ifrågavarande fabrikation, äro hälsofarliga eller icke, så svarar han nog, om han vill vara ärlig: det vet jag icke; men så mycket tror jag man dock skall kunna säga, att det är nedsättande för hälsan att jämt plågas af obehaglig, elak lukt. Det verkar på nerverna och matsmältningen och således indirekt på det allmänna hälsotillståndet, äfven om dessa gaser icke äro direkt giftiga. Men äfven om det icke är annat än ett obehag, bör man kunna hoppas komma till det resultatet, att detta obehag kan undanröjas; och jag tror, att om en sådan kommitté tillsättes och industriidkarne få se, att det är allvar med att söka göra något, de skola påskynda alla experiment för undanröjande af de olägenheter, som komma af de illaluktande gaserna. En föregående talare har nämnt, att vid fabriker i Tyskland och England dessa gaser få passera förbränningsugnar, så att de icke mera kännas i omgifningen.

Men med frågan om obehag sammanhänger af dessa obehag framkallad ekonomisk förlust. Trakter bli öde, därför att folk skyr att flytta dit, och de som bott där flytta därifrån. Ja, man har påstått att fisken skadas och dödas i sjöar och åar af vatten, som släppes ut från fabriker, och fiskevatten skulle på detta sätt fördärfvas. Allt detta vet jag icke med bestämdhet, men jag tror, att det är i högsta grad viktigt, att saken blir utredd, och för detta ser jag ingen annan väg än i ett bifall till herr Rudebecks reservation, till hvilken jag får yrka bifall.

Om förbud mot drift af vissa verk, som orsaka olägenheter för kringliggande bygd.

(Forts.)

Sedan öfverläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i afseende på nu föredragna utlåtande vore framställda följande yrkanden: 1:o) att hvad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o) att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den af herr Rudebeck vid utlåtandet afgifna reservation; och 3:o) att utskottets hemställan skulle afslås.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner jämlikt dessa yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till det under 2:o) upptagna yrkandet vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf, och sedan till kontraposition därvid antagits afslag å utskottets i utlåtandet gjorda hemställan, uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som afslår hvad lagutskottet hemställt i sitt utlåtande n:o 36 och antager det föreslag, som innefattas i den af herr Rudebeck vid utlåtandet afgifna reservation, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, afslås utskottets hemställan.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 69;

Nej — 49.

Sammanjämningsförslag ang. lag om äktenskaps ingående.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till afgörande lagutskottets den 1 och 3 i denna månad bordlagda memorial n:o 37, med föranledande af kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande viss del af lagsutskottets utlåtande n:o 30 i anledning af dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om äktenskaps ingående, dels ock inom Riksdagen i ämnet väckta motioner.

I utlåtande n:o 30 i anledning af dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om äktenskaps ingående, dels ock inom Riksdagen i ämnet väckta motioner hade lagutskottet hemställt att Riksdagen ville i anledning af propositionen och i ämnet väckta motioner för sin del antaga förslag till lag af viss angifven lydelse.

Enligt utskottet tillhandakomna protokollsutdrag hade vid behandlingen af detta utlåtande kamrarna stannat i olika beslut, i det att Första Kammaren bifallit utskottets hemställan, under det Andra Kammaren i enlighet med en vid utlåtandet fogad reservation, med godkännande i öfrigt af lagförslaget, beslutit att meningen: »Är någondera frånskild make, vare präst ej skyldig förrätta vigsel, medan den, med hvilken det förra äktenskapet var ingånget, ännu lefver», skulle ur 3 § utgå.

Sammanjämningsförslag ang. lag om äktenskaps ingående.
(Forts.)

Punkten 1.

Jämlikt § 63 riksdagsordningen hade utskottet i ändamål af sammanjämkning mellan de olika meningar, hvori kamrarna stannat i fråga om lydelsen af 3 § i förslaget, i nu föredragna punkt hemställt, att Första Kammaren med frånträdande af sitt förut fattade beslut beträffande 3 § i det förslag till lag om äktenskaps ingående, om hvars antagande lagutskottet i utlåtande n:o 30 hemställt, ville biträda Andra Kammarens därutinnan fattade beslut.

Herr Petersson, Lorentz: Jag har begärt ordet för att gifva till känna den mening i sammanjämningsfrågan, som jag sökt göra gällande inom utskottet.

Man ansåg redan från början, att någon sammanjämkning i ordets egentliga bemärkelse knappast kunde förekomma, men jag framhöll dock, att en sådan kunde göras i den riktning, som af en talare i Andra Kammaren antydts, nämligen så, att till den omstridda punkten i 3 § lades en bestämmelse därom, att frågan om prästs rätt att vägra vigsel uti ifrågavarande fall skulle underställas vederbörande myndighets, d. v. s. domkapitlets eller möjligen Kungl. Maj:ts afgörande, såsom förhållandet är med den preussiska lagstiftningen. I Trauungsordnung af den 27 juli 1880 nämnas först i § 12 de fall, i hvilka — för att använda vårt kyrkomötes uttryck — den kyrkliga ordningen och kyrkans värdighet anses lida genom meddelande af kyrklig vigsel, och därpå föreskrifves i 13 §, att präst i sådana fall är förpliktad att inhämta vederbörande kyrkliga myndighets afgörande om vigselns tillåtlighet. Med sådana bestämmelser skulle det omtalade subjektiva godtycket aldeles röjas ur vägen. Jag hemställde därför, att man skulle försöka en sådan sammanjämkning, att till stycket i 3 § lades något i denna väg: »Är någondera frånskild make, vare präst utan domkapitelns åliggande ej skyldig förrätta vigsel» etc. Men utskottet ansåg sig icke kunna vara med om detta.

Vidare framställde jag den meningen, att, om en sammanjämkning skulle ske så, att endera kammaren inbjödes att instämma i den andras beslut, det på grund af omröstningarnas resultat i båda kamrarna ovillkorligen borde vara Andra men icke Första Kammaren, som inbjödes att instämma med medkammaren. Om-

Sammanjämningsförslag ang. lag om äktenskaps ingående.
(Forts.)

röstningssiffrorna i kamrarna voro ju i Första 68 för och 32 mot herr Pehrssons motion samt i Andra Kammaren 107 för reservationen och 99 för motionen. Hellre än att ifrågasätta, att Första Kammaren skulle afstå från sitt med så stor majoritet fattade beslut — det synes nästan strida mot kammarens värdighet — hade man enligt mitt förmenande bort förklara, att ingen sammanjämkning kunnat ske.

Om det sistnämnda skulle bli kammarens mening, eller om kyrkomötet skulle inlägga sitt veto mot lagen, i fall den går igenom i kamrarna, på den grund att de kyrkliga synpunkterna icke rönt tillmötesgående, kan man hysa den förhoppningen, att kyrkomötet skulle kunna, med ledning af hvad som under behandlingen af frågan i kamrarna förekommit, finna på en sådan formulering af de kyrkliga önskemålen — enligt min åsikt måste den gå i den antydda tyska lagens riktning (låt vara att Tyskland har obligatoriskt civiläktenskap, så finnes ej hinder för att den nämnda förordningen skulle kunna vara föredömlig för oss) — att kyrkomötet, säger jag, skulle kunna finna på en sådan formulering af de kyrkliga önskemålen, att ett beslut, som ur alla synpunkter kunde kallas lyckligt, komme till stånd vid nästa riksdag.

Min åsikt vann emellertid icke genklang inom utskottet, och då utskottet i sin motivering gifvit erkännande åt de kyrkliga synpunkterna, hvilket ju kan hafva ett visst värde, fastän dessa önskemål icke i själfva lagen vunnit något stöd, har jag icke reserverat mig mot utskottets beslut, då jag i alla händelser hade tillfälle, ett tillfälle hvaraf jag nu begagnat mig, att i kammaren angifva mina åsikter.

Jag afstår för närvarande från att framställa något yrkande, det torde icke vara lönt.

Herr Ekman: Jag är delvis förekommen af den föregående talaren, men jag ber ändå att få säga några ord.

Jag vill icke på något sätt underkänna lagutskottets goda vilja att söka komma till ett tillfredställande resultat i denna sammanjämningsfråga. Jag har tvärtom med stort erkännande läst utskottets välvilliga motivering. Icke desto mindre måste jag likväl för min del säga, att jag icke kan anse utskottets sammanjämningsförslag innehålla det förlösande ord, som man här hade väntat. Det är redan sagdt, att om man jämför röstsiffrorna vid voteringen i kamrarna, så hade det varit naturligtast att utskottet föreslagit Andra Kammaren att ingå på Första Kammarens beslut, men icke tvärtom. Värre är emellertid, att utskottets sammanjämningsförslag synes vara ägnadt att alldeles onödigtvis framkalla en konflikt med kyrkomötet eller i alla händelser en stark misstämning därifrån.

Om man studerar kyrkomötets handlingar från år 1868, då frågan om rätt för prästerna att slippa viga fränskilda makar först

uppkom, och till 1903, då kyrkomötet aflät sin i den kungliga propositionen åberopade skrifvelse med begäran om införande af fakultativt civiläktenskap, så skall man finna, att det just är önskan att skydda prästens samvetsfrihet i omförmälda hänseende, som så småningom, ehuru under starkt motstånd, inom kyrkomötet framdrifvit tanken på accepterande af civiläktenskapet. Kyrkomötets begäran var också åtföljd af ett uttryckligt förbehåll, att vid civiläktenskapets införande hänsyn skulle tagas till kyrkomötets nämnda önskan. Detta förbehåll var visserligen något vidsträcktare formuleradt, men enhvar som känner förhållandena, vet, att det var framförallt prästens rätt att slippa viga fränskilda makar som åsyftades.

Sammanjäkningsförslag ang. lag om äktenskaps in-gående.
(Forts.)

Till stöd för hvad jag nu anfört ber jag att få åberopa motiveringen till kyrkomötets skrifvelse. Kyrkomötet hänvisar till en början till den inom detsamma väckta motionen, hvarur bland annat återgifves följande yttrande: »Det synes motionären vara alldeles klart, att kyrkan ej har något annat val för att komma ur den förnedrande ställning, hon i nu berörda hänseende alltför länge måst intaga, än att i sin mån påskynda den lagstiftningsutveckling, som alltmera afgjort utmynnar i allmänt civiläktenskap.» Härefter tillägger kyrkomötet för egen del: »Kyrkomötet biträder motionärens allmänna uppfattning om det från kyrklig synpunkt önskvärda, att civiläktenskap såsom ett allmänt rättsinstitut införes.» »Genom införande af fakultativt civiläktenskap», heter det längre ned, »befrias kyrkan och dess tjänare från en ur etisk och kyrklig synpunkt vansklig ställning och hålles kyrkans värdighet uppe.» Skrifvelsen slutar med den i den kungliga propositionen intagna hemställan, att Kungl. Maj:t täcktes vidtaga åtgärder till införande af fakultativt civiläktenskap, »samt att därvid sådana bestämmelser tillika varda meddelade, att icke kyrkans medverkan till äktenskaps afslutande må hos vederbörande prästerskap påfordras i de fall, där god kyrklig ordning och kyrkans värdighet skulle därpå lida.»

Är det under nu relaterade förhållanden troligt, att kyrkomötet skulle utan vidare acceptera civiläktenskapet, som kyrkomötet har jämförelsevis mindre intresse för, men släppa det gjorda förbehållet, som alltifrån år 1868 utgjort själfva kardinalpunkten, kring hvilken diskussionen i frågan inom kyrkomötet rört sig? Det skulle förutsätta en stor själföfvervinnelse från kyrkomötets sida. Allra minst kan man väl tänka, att kyrkomötet skulle göra det nu, efter det kraftiga stöd kyrkomötet erhållit i lagutskottets motivering för sammanjäkningsförslaget. Lagutskottet har ju erkänt, att kyrkomötet principiellt har rätt. Kan man då begära, att kyrkomötet skall frånträda sin en gång intagna, erkänt riktiga ståndpunkt?

Jag tror alltså, att ett bifall till lagutskottets sammanjäkningsförslag lätt kan föra till en allvarsam konflikt med kyrko-

Sammanjäkningsförslag ang. lag om äktenskaps ingående.
(Forts.)

mötet eller i alla händelser uppväcka misstämning inom det samma.

Hade lagutskottet däremot föreslagit en sammanjämkning på den basis, att prästen ej utan vidare vore skyldig att viga fränskilda makar, utan hade rätt att, då han stode tveksam, hänskjuta frågan till domkapitlets eller Kungl. Maj:t pröfning, hade svårigheterna nu varit lösta. Ett sådant medlingsförslag torde nämligen med litet god vilja kunna accepteras af alla parter.

Framlägges lagförslaget i det skick, jag nu antyd, för kyrkomötet i höst, så kommer det helt visst att där godkännas. Frågan är då säkert i hamn med nästa års riksdag. Men ett sådant sammanjäkningsförslag, som det lagutskottet här framlagt, kan jag icke vara med om att godkänna.

Det är icke min mening att här söka öfvertala någon att frångå ett kanske redan fattadt beslut, men jag har ansett mig både berättigad och pliktig att klargöra, hvarför jag för min del icke kan vara med om att frångå den ståndpunkt, jag förut intagit och alltjämt intager i denna fråga. Herr talman! jag anhåller att få yrka afslag på utskottets sammanjäkningsförslag.

Herr Billing: Man må gärna erkänna, att det var en mycket svår uppgift för lagutskottet att åstadkomma en verklig sammanjämkning af de båda kamrarnas olika beslut i denna fråga. Gärna vill jag också erkänna, att lagutskottets betänkande visar att inom utskottet funnits villighet att åstadkomma det bästa möjliga resultat, som kunde framkomma, då situationen blifvit sådan som den blifvit.

Ser man nu på lagutskottets förslag, så kan det ju sättas i fråga, huruvida verkligen här föreligger ett sammanjäkningsförslag eller icke. Förslaget att den ena kammaren helt enkelt skall afstå från sitt beslut och instämma med den andra är ju ovanligt inom Riksdagen — alldeles oerhördt är det icke, och här var särskildt inom Första Kammaren en gång en mycket allvarlig diskussion om, huruvida ett sådant förslag som det här föreliggande kommer under grundlagens kategori: sammanjämkning. Närmast till hands hade naturligtvis legat att förklara, att genom kamrarnas skilda beslut frågan hade fått falla. Ty när fråga är om ett lagförslag och den ena kammaren bifaller och den andra kammaren afslår och man icke ser sig i stånd att framkomma med en sådan sammanjämkning, att den ena kammaren afstår från något af sitt beslut och den andra från något af sitt, så är ju ordningen att förklara frågan förfallen. Att lagutskottet icke velat gå den vägen beror naturligtvis därpå, att lagutskottet själfv likasom också båda kamrarna förklarat sig önska, att en lag om civiläktenskap måtte komma till stånd. Det hade då, som de föregående talarne anmärkte, legat nära till hands, att då det endast behöfts 5 röster till i Andra Kammaren för att dess beslut skulle

blifva enligt med Första Kammarens, det hade ju, säger jag, legat nära till hands att hemställa till Andra Kammaren att biträda Första Kammarens beslut. Hvarför har nu utskottet icke gått så till väga? Utskottet säger att det har berott på sakskalet, »att ur sakens synpunkt skäl tala för att» man måtte inbjuda Första Kam-maren att frånträda sitt beslut.

Sammanjämkningsförslag ang. lag om äktenskaps in-gående.
(Forts.)

Om jag så må säga är resonemanget formellt konstitutionellt sedt ganska betänkligt, då lagutskottet förklarar, att den ena kammarens sakskalet är sämre än den andra kammarens, och det blir så mycket betänkligare, som lagutskottet själf i sitt första utlåtande hemställde om det som Första Kam-maren beslöt. Alltså förklarar lagutskottet i detta sitt senare betänkande, att hvad det föreslagit i sitt första betänkande och hvad Första Kam-maren med stöd däraf beslöt, saknar de goda sakskalet. Det är ett ganska ovanligt och ett ganska betänkligt sätt att resonera, hvilket icke manar till efterföljd en annan gång.

Mer vikt ligger på en annan synpunkt, som lagutskottet här i sitt betänkande framhåller. Och det är att, då här är fråga om en lagförändring, man bör gifva en större rätt, om jag så må säga, åt det beslut som afslår en förändring, enär man genom att gifva den större rätten åt det beslutet icke gör någon förändring i status quo. Om man nu förklarade, att lagförslaget för denna riksdag hade förfallit, så hade man stått kvar på den punkt som Andra Kam-marens beslut fastslår. Detta är ett vida mer talande skäl.

Här har af en talare i förbigående blifvit sagdt, att det skulle strida mot Första Kam-marens värdighet att på detta sätt frånga sitt beslut. Det vill jag icke säga. Det anser jag det icke göra, och jag vill i detta sammanhang uttala en sak, som för mig under mitt politiska lif har varit kanske mer bestämmande än någon annan: sträfvan att såvidt möjligt är undvika alla konflikter mellan de båda kamrarna. Jag är knappast mera rädd för något än att ställningen skall bli sådan, att den ena kam-maren gör en sak till en maktfråga gentemot den andra. Jag har en alldeles för bitter erfarenhet af de ledsamma följder, till hvilka man kommer, när ett viktigt riksdagsärende genom omständigheternas eller personernas makt göres till en maktfråga för den ena eller den andra kam-maren, för att jag skulle kunna, af det skälet att Första Kam-maren här skulle gifva efter, yrka afslag på utskottets betänkande.

Men då jag verkligen till att börja med hade tänkt att helt enkelt låta lagutskottets betänkande passera utan att däremot göra någon invändning, så berodde det därpå, att jag själf, fastän jag tänkt på det rätt mycket, icke hade kunnat hitta på någon verklig sammanjämkning mellan de båda kamrarnas beslut; och om icke någon verklig sammanjämkning kunde åstadkommas, så skulle jag icke vilja yrka afslag å utskottets betänkande. Det förefaller

Sammanjämkningsförslag ang. lag om äktenskaps ingående.
(Forts.)

mig likväl som om en verklig sammanjämkning kunde åstadkommas och att åtminstone ännu ett försök att åstadkomma en sådan borde göras. Om tre betydelsefulla sidor i denna sak äro båda kamrarna ense, och lagutskottet instämmer däri, och äfven kyrkomötet. Det är först och främst därom man är ense, att det är önskvärdt att få ett lagstadgad civiläktenskap.

För det andra är man ense om att sådana äktenskapsupplösningar kunna förekomma, då verkligen djupt liggande och oemotsägliga skäl tala för att kyrklig vigsel icke bör meddelas. Jag är tacksam för att lagutskottet i sitt betänkande själf medger detta.

Det tredje, hvarom man är ense, är att det verkligen är en mycket allvarlig och betänkelig sak att lämna åt en tjänsteman, att, då lagen medgifver en sak, förklara densamma icke kunna eller böra medgifvas, att således den enskilde tjänstemannen skulle kunna få ställa sig i en sådan motsägelse emot hvad svensk lag stadgar eller medgifver.

Nu frågas: skulle man icke kunna hitta på en form, där dessa af mig nu nämnda intressen verkligen blefve tillgodosedda ganska fullständigt eller åtminstone i väsentlig mån? Detta anser jag kunna ske, om man bestämde, att, där äktenskap blifvit upplösta genom *laga dom*, kyrklig vigsel icke borde meddelas eller åtminstone att man då icke vore skyldig meddela sådan. Jag vill icke vara med om, åtminstone vill jag icke gärna vara med om den utväg, hvarpå de två sista talarne hänvisade. Men om lagen formulerades så, som jag nu antydt, hvad blefve följden däraf? Först och främst vore då därmed undanröjda alla stötestenarna för antagande af lagen om civiläktenskapet. För det andra blefve det tillgodosedt, som lagutskottet framhållit såsom något önskvärdt, nämligen att man undginge något som anses strida mot god kyrklig ordning och kyrkans värdighet.

Ty hvad vore det för äktenskapsupplösning, som skulle lägga hinder i vägen för kyrklig vigsel eller åtminstone medgifva nekande af sådan? Det blefve åtminstone en sådan som svensk lag förut stämpelar såsom förbrytelse. Det är nämligen otvifvelaktigt, att, när svensk lag föreskrifver *dom* om äktenskapsupplösning för horsbrott och för malitiosa desertio, har svensk lag stämplat dessa två skillnadsgrunder såsom förbrytelser. Och det är icke tal om att icke de flagranta fallen, där det är olämpligt meddela kyrklig vigsel, just äro dessa jag nu nämnt, där äktenskapet upplöses framför allt genom malitiosa desertio, med stöd af den bedröfliga tolkning som gifvits åt detta begrepp, då det icke behöfs mer, än att man reser öfver till Köpenhamn och förklarar att man icke tänker återvända för att strax få skillnadsdom — och så kommer man tillbaka om 14 dar! Det är dessa fall af äktenskaps upplösning som äro de mest upprörande.

Och så den tredje synpunkten eller det tredje intresset, näm-

ligen att prästen, den enskilde prästen, icke ställdes såsom kritiker öfver gällande lag — äfven den faran undveke man ju genom en sådan bestämmelse som den af mig förordade. Alltså kan jag icke finna annat än att genom en sådan anordning verkligen de skilda önskemålen och de skilda intressena skulle blifva tillgodosedda, och de öfverklagade ledsamheterna, eller hvad jag skall kalla dem för, skulle i det väsentliga blifva undanröjda.

Sammanjäkningsförslag ang. lag om äktenskaps ingående.
(Forts.)

Ingen lärer kunna neka, att ett sådant förslag som jag nu antydt är ett verkligt sammanjäkningsförslag; det är en sammanjäknning af de båda kamrarnas beslut. Formellt sedt är det det, Realt sedt är det det. Jag tror icke att med fog skall mot detsamma kunna invändas, att framläggande af detsamma vore för lagutskottet att gå utöfver sin befogenhet, ty när lagutskottet har fått sig ålagdt att göra ett sammanjäkningsförslag, så har det därmed fått en viss motionsrätt — inom, naturligtvis, sina bestämda gränser. Hvad som är alldeles visst är, att det icke skall kunna sättas i fråga att lagutskottet gick utöfver sin befogenhet, om det inskränkte sig till att säga, att när äktenskap upplösts på grund af laga dom, då medgifves präst frihet att neka vigsel. Alltså *antingen* obligatoriskt civiläktenskap för dem, som genom laga dom äro åtskilda och som då ställas i samma linje med dem, som tillhöra olika trosbekännelser eller som icke äro konfirmerade i svenska kyrkan, *eller ock* skulle det medgifvas präst frihet att icke meddela kyrklig vigsel åt kontrahenter, hvilkas föregående äktenskap blifvit genom laga dom upplöst.

Jag har kommit att tänka på den formen såsom en lämplig sammanjäkningsform, och det synes mig som om den kunde vara åtminstone värd att tagas i öfvervägande. Det är på den grunden, som jag vågar anhålla om återremiss till lagutskottet, och jag hemställer till lagutskottets ledamöter, om de icke skulle vilja visa alla de många, som här i detta ärende stå ganska bedröfvade, den vänligheten att åtminstone icke motsätta sig en återremiss utan taga saken i förnyadt öfvervägande. Finner lagutskottet, när det det gjort, att det icke kan tillstyrka detta mitt förslag, är det ju icke värre därmed, än att lagutskottet helt enkelt kommer in till Första Kammaren med hemställan, att Första Kammaren måtte fatta beslut i ärendet. Jag anhåller om återremiss.

Herr statsrådet Petersson, Albert: Såsom den föregående talaren anmärkt, har lagutskottet i sin sammanjäkningshemställan utgått därifrån, att de sakliga skälen skulle tala för en hemställan till Första Kammaren att biträda Andra Kammarens beslut. Med anledning häraf ber jag att ett ögonblick få dröja just vid den *sakliga* sidan af saken.

Det förslag, som utskottet ursprungligen framlagt, gick ju ut på att häfva prästens samvetsfrihet i dessa fall. Man skulle bespara prästen de inre strider, som otvifvelaktigt följa af en konflikt

Sammanjämningsförslag ang. lag om äktenskaps ingående.
(Forts.)

mellan hans plikt och hans tro. Det är från så fullt tillförlitligt håll vitsordadt, att sådana konflikter och lidanden verkligen förekommit, att man naturligtvis icke ett ögonblick kan ifrågasätta annat än att så är förhållandet. Enhvar lärar och vara villig att i det fallet göra allt, som göras kan för att bereda honom den lindring, som är möjlig.

Nu vill utskottets ursprungliga förslag tillgodose detta kraf genom att lämna prästen valfrihet att förrätta eller icke förrätta vigsel, då det är fråga om fränskilda makar. Jag ber att ett ögonblick få uppehålla mig vid huru litet i realiteten detta förslag tillgodoser de från prästerligt håll framkomna önskemålen.

Att börja med kan då konstateras, att förslaget icke tillmötesgår det af kyrkomötet i dess skrifvelse af år 1903 framställda krafvet. Deri begärdes, att prästen skulle få vägra vigsel i de fall, där god kyrklig ordning och kyrkans värdighet sådant kräfde. Af hvad kyrkomötets skrifvelse vidare innehåller vinnes upplysning om hvad som egentligen afsågs; det nämligen att präst skulle slippa viga i två fall: dels då vigsel fordrades mellan personer, af hvilka den ene var fränskild make, dels då vigsel ifrågasattes emellan sådana personer, som icke trodde på kyrkans grundsanningar — man kan uttrycka det, emellan ateister.

Vid den kungl. propositionens utarbetande har detta kraf tagits under öfvervägande, men har funnits icke kunna tillmötesgå. Skälen härtill finnas i motiveringen. Dessa skäl äro godkända af såväl lagutskottet som motionärerna i Andra Kammaren.

Utskottet har därför velat lägga om saken så, att man skulle stödja sig icke på den af kyrkomötet angifna grund, utan därpå att prästens samvetsfrihet skulle tillgodoses. Men man har gifvit honom denna samvetsfrihet, om jag så får säga, blott till hälften: han skulle få rätt att vägra vigsel, då det är fråga om fränskilda makar, men man har ej lämnat honom samma förmån, så snart det är fråga om ateister. Det är dock erkändt, att äfven i dessa senare fall kan det föreligga för prästen så pinsamma omständigheter, att han väl kunde hafva lika goda anspråk på att befrias från vigselkyldighet i detta fall, som när det är fråga om fränskilda makar.

Vidare är att märka, att om civiläktenskapet införes, får prästen faktiskt en ganska stor frihet i nu ifrågavarande afseende. Först och främst alla sådana fränskilda makar, för hvilka det religiösa elementet icke har någon större betydelse, gå naturligtvis till civil myndighet för att få vigsel och vända sig icke till präst: där är således en hel klass bortskuren.

Vidare sådana kontrahenter, af hvilka den ena är fränskild, för hvilka det religiösa har någon betydelse. De önska naturligtvis vid ett nytt äktenskap att öfver detta få kyrkans välsignelse. De gå till en präst och bedja honom förrätta vigseln. Har han då den uppfattningen, att detta äktenskap icke är i enlighet med

Guds ord, säger han naturligtvis till dem: mina vänner, jag kan icke viga eder; gå till någon annan. Äro nupturienterna, som jag antagit, religiöst intresserade, komma de säkerligen ej att söka tvinga honom. Det återstår således icke annat än det fall, då fränskild make rent af för att trakassera präst vill tvinga honom att viga, och de fallen äro mycket få, det tror jag mig kunna antaga.

Sammanjäkningsförslag ang. lag om äktenskapsin-gående.
(Forts.)

Emellertid skulle t. o. m. det lilla, som sålunda skulle gifvas prästerna, reduceras till snart sagdt intet, ifall det sammanjäkningsförslag, som framställt af den föregående talaren, skulle vinna Riksdagens bifall. De allra flesta äktenskapsupplösningar ske i vårt land i administrativ väg på grund af oenighet, och i alla dessa fall skulle ingen lättnad beredas prästen. De fall, där han skulle befrias från vigelskyldighet, nämligen de, i hvilka skillnad meddelats genom laga dom, äro rent af försvinnande få.

Emot detta sammanjäkningsförslag kan för öfrigt göras en anmärkning. Det skulle införas i lagstiftningen en gradation, om jag får begagna det uttrycket, mellan olika slag af äktenskapsupplösningsbeslut. Ett dylikt beslut genom dom skulle få en annan kraft, en annan valör än ett upplösningsbeslut, som meddelats af Kungl. Maj:t i statsrådet. Det synes mig, som om detta icke vore lyckligt. Såväl i ena som i andra fallet sker upplösningen i enlighet med Sveriges lag efter de grunder, som däri äro stadgade. Vår äktenskapslagstiftning är i dessa hänseenden synnerligen bristfällig och i behof af revision, men detta talar för, att man så litet som möjligt ytterligare förvirrar hithörande bestämmelser.

Om man nu till sitt verkliga värde reducerar hvad som skulle vinnas genom det ursprungligen antagna förslaget, kan man med fog fråga: Är det verkligen skäl att för så litet införa i Sveriges lag denna enligt min uppfattning så betänkliga princip, att en tjänsteman skall äga att på rent subjektiva skäl vägra att verkställa en förrättning, som hör till hans tjänsteåliggande. Konsekvenserna äro farliga. En annan gång kommer samma kraf fram på ett annat område och det blir mycket svårt att stå emot det. Det är ganska betecknande i detta afseende just det stadgande, som är åberopadt såsom precedensfall, nämligen om jordfästning af lik, som skall brännas. Det visar, huru ett sådant undantagsstadgande, en gång meddeladt, har naturlig benägenhet att vidga ut sig öfver allt större område.

Om jag ser denna sak ur kontrahenternas synpunkt, synes det mig icke vara lämpligt, att svenska medborgare, som vilja sluta ett äktenskap, som lagen anser etiskt och rättsligt medgifvet, skola löpa fara, att en präst, så att säga ex officio, förklarar deras äktenskap för mindre värdigt. Icke ens ur kyrkans egen synpunkt tycker jag, att sådant är önskvärdt. De gå naturligtvis till en annan präst, som förklarar äktenskapet riktigt. Det blir då tal om två klasser af präster, mera och mindre samvetsömma. Man

Sammanjäkningsförslag ang. lag om äktenskaps ingående.
(Forts.)

har försökt bemöta detta, men detta bemötande synes mig icke tillfyllestgörande.

Här har slutligen i dag af ett par talare berörts kyrkomötets ställning till denna lag. I detta afseende vill jag till en början uttala, att jag vågar hysa den vissa förhoppningen, att kyrkomötet kommer att antaga denna lag, äfven om den skulle utgå från Riksdagen, sådan som den nu föreligger i Andra Kammarens beslut och i utskottets sammanjäkningsförslag.

Men det är en annan synpunkt, som hittills icke berörts och som jag ber att något få taga upp. Denna lag är af dubbel natur. Den är dels civillag och dels kyrkolag. Detta är markeradt i den kungl. propositionen, där det heter, att lagen skall anses förfallen, »därest icke allmänt kyrkomöte godkänner hvad förslaget innehåller om rätt till erhållande af kyrklig vigsel i visst fall och om vigselns förrättande». Att lagen fått denna dubbelnatur — och därom var mycken öfverläggning, när vi utarbetade den i departementet — beror på, att bestämmelserna om äktenskaps ingående äro spridda i en mängd olika författningar och mycket olämpligt anordnade. Man önskade nu, att, när det skulle skrivas en lag om civiläktenskap, däri få sammanfördt på ett ställe allt, som rörde denna fråga, i syfte att vinna klarhet och reda. Nu är den delen af lagen, som handlar om civiläktenskap, af rent civillagsnatur och i afseende å den kräfvades icke kyrkomötets samtycke. Om emot förmodan kyrkomötet icke skulle vilja gå med på lagen sådan den nu föreligger, kan det hända, att de gamla bestämmelserna om kyrklig vigsel, sådana de nu finnas i lagen, få stå kvar, och den möjligheten är icke utesluten, att vid nästa riksdag ligger på Riksdagens bord förslag till införande af fakultativt civiläktenskap sådant som nu ifrågasättes, men med uteslutande af hvad som rör den kyrkliga vigseln. Verkan af ett sådant kyrkomötets beslut vore i sådant fall ingen annan, än att lagstiftningen fördröjdes under fem, sex månader.

Jag har med detta velat uttala, att jag tror, att det skulle vara synnerligen önskvärdt, om Första Kammaren ville bifalla den hemställan, som nu senast är gjord af lagutskottet.

Herr Trygger: Herr grefve och talman! Mina herrar!

Jag ber att få anföra några ord till stöd för lagutskottets sammanjäkningsförslag. Man har här velat göra gällande, att utskottet vid sin sammanjäknning bort fästa hufvudsaklig vikt vid den omständigheten, att Andra Kammarens beslut fattats med en relativt ringa majoritet, medan Första Kammarens omfattats af ett stort flertal; och man har rent af velat göra gällande, att det skulle vara något nedsättande för Första Kammaren att frångå eut beslut, som den fattat, när majoriteten i Andra Kammaren var så obetydlig.

Herr Billing har emellertid opponerat sig emot denna uppfatt-

ning, och när man närmare tänker på saken, är det väl tydligt, att den grund, som en sådan åsikt lägger för en sammanjämkning, svårligen kan vara riktig. Utskottet har däremot sagt, att ur sakens synpunkt skäl tala för att göra sammanjämknigen i enlighet med Andra Kammarens beslut och *därför* uttalat sig för en dylik sammanjämkning. Herr Billing ifrågasatte, att utskottet skulle därmed hafva uttalat, att de skäl, som stödde Första Kammarens beslut, skulle vara mindre värda än de skäl, som låge till grund för Andra Kammarens. Det är en sak, angående hvilken utskottet icke har uttalat sig och icke haft anledning uttala sig. Utskottet hade icke att föreslå, huru man skulle göra, innan kamrarna fattat beslut, utan utskottet skulle säga, hur man bör göra, när kamrarna fattat olika beslut; och de skäl ur sakens synpunkt, som bestämt utskottet, måste således vara skäl af någon annan natur, än herr Billing ansett. Det är icke svårt att i utskottets betänkande finna det stora hufvudskälet, nämligen att Första Kammarens beslut innebär en ändring i den gällande rätten, medan däremot Andra Kammarens beslut innebär ett fasthållande af lagstiftningen sådan den för närvarande är. Detta är det skäl ur *sakens* synpunkt, som bestämt utskottet att göra sitt förslag, sådant som utskottet har gjort.

Herr Billing har emellertid gjort gällande, att utskottet skulle kunnat visa mer hänsyn och tillmötesgående för Första Kammarens beslut genom att göra sammanjämknigen på ett annat sätt, och därvidlag har han föreslagit, att det skulle stadgas, att prästen skulle kunna, eller kanske rent af vara skyldig, vägra vigsel, då äktenskapet upplösts genom domstols dom, medan däremot, när äktenskapet upplösts på administrativ väg af Kungl. Maj:t, någon rätt att vägra vigsel icke skulle förekomma. Herr Billing har riktat vår uppmärksamhet därpå att 1734 års lags fall, då äktenskap genom dom upplösas, äro äktenskapsbrott och egenvilligt förlöpande, och båda dessa fall, särskildt det sista, äro ju af den natur, att obenägenheten att viga dylika frånskilda makar ofta är ganska stor bland prästerna. Emellertid, hur mycken vikt man än må fästa vid dessa båda fall, duger det icke att göra sammanjämknigen på detta sätt, ty dessa äro icke de enda fall, då äktenskap upplösas genom domstols dom. Jag vill nu se bort från åtskilliga andra och endast rikta herrarnes uppmärksamhet på ett, nämligen när den ena maken blir vansinnig. Då skall äfven ett äktenskap upplösas genom domstols dom och får icke upplösas i administrativ väg. Man kan väl icke tänka sig större hårdhet än att vägra den make, som fått skiljas på grund af den andres galenskap, att erhålla vigsel, trots det han önskar kyrkans välsignelse. Om vi se på de fall, då Kungl. Maj:t upplöser äktenskap, förekomma där verkligen fall, där man skulle kunna vara lika benägen att vägra vigsel som i de fall, då äktenskapet upplösts genom domstols dom. Jag vill nämna såsom exempel, att make

Sammanjäkningsförslag ang. lag om äktenskaps in-gående.
(Forts.)

beträdes med dryckenskap och våldsamt sinnelag eller de båda beträdas med detta och detta ger anledning till skilsmässa. Jag instämmer för öfrigt med statsrådet och chefen för justitiedepartementet däri, att det är ytterst betänkligt att, när vi nu hafva dessa båda sätt för äktenskaps upplösning, domstols beslut och Kungl. Maj:ts resolution, göra en skillnad emellan äktenskapsskillnaden i det ena och det andra fallet. För min del skulle jag helst önska, att domstol upplöste alla äktenskap, när äktenskapsskillnad kommer i fråga, och att således den administrativa myndigheten därvid icke hade någon befogenhet.

Ett ytterligare skäl för att icke bifalla herr Billings yrkande om återremiss för ett nytt sammanjäkningsförslag är, att Andra Kammaren redan bifallit utskottets hemställan i punkten 2 under förutsättning att Första Kammaren bifaller punkten 1. En återremiss skulle följaktligen numera endast hafva till följd, att Första Kammaren anmodades af utskottet att fatta beslut.

Till sist skall jag be att få säga några ord i anledning af den ärade talarens på jönköpingsbanken yttrande. Han gjorde gällande, att kyrkomötet i utskottets motivering hade liksom fått starkare skäl för att vidhålla den ståndpunkt, som kyrkomötet i denna fråga förut intagit. Med afseende härå må erinras, att utskottet i sin motivering uttryckligen sagt, att kyrkan icke kan fordra af staten, att prästens hittills gällande skyldighet att viga skulle inskränkas. Jag kan icke tänka mig, att utskottets lojala erkännande af att enstaka fall kunna förekomma, då en vigselvägran skulle kunna synas berättigad, kan föranleda kyrkomötet att skärpa sitt motstånd. Det synes mig tvärtom, med den uppfattning jag har om kyrkomötet, att kyrkomötet i detta lojala erkännande skall finna en ytterligare anledning att bifalla Riksdagens beslut, ifall denna kammare nu antager utskottets hemställan. Kyrkomötet måste nämligen erkänna, att vi gjort allt hvad som för oss varit möjligt för att taga hänsyn till kyrkomötets önsknigar.

Herr grefve och talman, jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Sörensson: Då jag icke förut uttalat mig i denna fråga, vill jag nu säga några ord. Efter många års förhandlingar och afslag många gånger å framställda motioner har man omsider kommit till den punkt, där vi nu stå, nämligen att ett förslag om fakultativt civiläktenskaps införande föreligger. Nu är det fråga om, huruvida detta förslag skall falla eller om det skall antagas, och detta beror på frågan om rättighet för präst att i vissa fall vägra vigsel. Jag är nu i allmänhet mycket rädd för att lämna åt den enskilde ämbetsmannen en sådan rättighet att afgöra, huruvida han skall följa lagen eller icke, ty det kan leda till subjektivt godtycke, och jag är rädd för att det skulle leda till sådant äfven i detta fall.

Skall nu detta förslag falla på denna tufva? Jag anser det verkligen vara en tufva. Jag är nämligen öfvertygad om att de prästmän, som af sitt samvete känna sig bundna att vägra vigsel, skola vara ganska få och att af dessa dock några skola finna sig uti att vara all mänsklig ordning underdåniga för Herrans skull; men ännu mera öfvertygad är jag om att det skall mycket sällan inträffa, att man skall söka trotsa sig till vigsel af en präst, som man vet har samvetsbetänkligheter i detta afseende. Jag tror fastmer, att frånskilda makar eller en frånskild och en, som icke förut varit gift, om de ämna gifta sig, gå till vederbrände civila myndighet och fråga icke efter att begära någon kyrklig vigsel. Just därför att jag anser det vara få fall, som kunna inträffa i detta afseende såväl i fråga om kontrahenterna och som om prästen, finner jag inga betänkligheter i att gå in på det förslag, som lagutskottet framställt. Jag kunde nog hafva önskat, att någon modifikation i detta hänseende ägt rum. Jag kunde hafva önskat ett beslut, om det varit möjligt, att i de allra mest svåra fallen få någon undflykt att gå till Kungl. Maj:t eller dylikt. Men det föreligger icke nu. Nu beror det endast på om förslaget skall antagas eller icke. Det blir frågans fall, om vi icke antaga detta förslag nu. Jag kan för min del icke se, att det skulle strida mot kammarens värdighet att nu gå in på det framställda förslaget, fastän vi icke fått vår vilja fram, utan det är Andra Kammaren, som fått sin vilja fram. Jag anser, att kammarens värdighet främjas bäst genom att bidraga till ett godt och nyttigt beslut, och det anser jag vi skola göra i detta fall genom att gå med på det förslag, som här blifvit framställt.

Jag är fullt viss om, att, när kyrkomötet tager i betraktande alla de omständigheter och svårigheter, som mött för att få fram ett så godt förslag som detta synes vara, det ock därtill skall gifva sitt bifall.

Men en annan sak är frågan om skilsmässor, som också här vidrörts. Den anser jag vara en mycket viktigare angelägenhet, ty att därutinnan äro svåra missbruk och att lagstiftningen därom är i mycket otillfredsställande skick, är jag viss om. I detta sammanhang vill jag uttala den önskan, att så snart som möjligt en lag om rättighet för äkta makar att skiljas under mycket bättre och mera tillfredsställande former, än de som nu finnas, må komma till stånd.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Heüman: Då lagutskottets förslag till lag i detta afseende sista gången förelåg i kammaren, talade också jag för herr Pehrssons motion om tillägg till lagens tredje paragraf. Detta gjorde jag, därför att denna motion var, såvidt jag kunde se, det enda uttryck, som fanns för tillmötesgående mot kyrkomötets framställning, att i samband med införande af fakultativt civiläkten-

Sammanjämkningsförslag ang. lag om äktenskaps in-gående.
(Forts.)

skap tillbörlig hänsyn måtte tagas till att kyrkans tjänare måtte slippa viga i sådana fall, där detta skulle strida »mot god kyrklig ordning eller mot kyrkans värdighet».

Detta kyrkomötets önskemål har icke fått något beaktande i Kungl. Maj:ts förslag på grund af de af statsrådet och chefen för justitiedepartementet anförda skäl. Emellertid vann spörsmålet beaktande i herr Pehrssons motion, och jag ansåg, att, då kyrkomötets framställning dels var så modest och dels var så sammanbunden med lagförslaget, och då detta förslag nu tillkommit genom kyrkomötets initiativ, rättfärdigheten syntes fordra, att man åt denna kyrkomötets framställning gaf det tillmötesgående, som endast kunde gifvas genom ett bifall till herr Pehrssons motion. Denna motion tilltalade mig personligen icke från början, därför att jag icke vill ställa alla fall af fränskilda äktenskap under den tillåtelse, som denna motion ger åt den enskilde prästen. Och ännu mindre vill jag ställa vigseln under något prästens subjektiva godtycke, ej heller vill jag, att den enskilde prästen skall vara domare öfver folkets hjärteangelägenheter.

Men sedan har ställningen förändrats för mig icke blott däri-genom, att lagen är i denna punkt afslagen af Andra Kammaren, utan ännu mera emedan jag sedan af biskop Billing erhöll den upplysningen, att kyrkomötet själf genom ett sitt beslut tagit afstånd från den Pehrssonska motionen och därför kom till Riksdagen med en mycket vidare framställning än den, som endast innefattas i detta, att prästen skulle ha rätt att vägra vigsel, när det gäller *fränskilda makar*.

Nu synes det mig, som om lagutskottet i sin mot kyrkomötet mycket välvilliga motivering också tagit samma afstånd från den ensidighet i tolkningen af kyrkomötets framställning, som herr Pehrsson gjort sig skyldig till i sin motion. Ty här säger lagutskottet i sin motivering: »Visserligen vill utskottet ej förneka, att enstaka fall kunna förekomma, då viktiga hänsyn synas tala för att kyrklig vigsel vägras icke blott fränskilda makar utan äfven andra, hvilkas kraf på kyrkans välsignelse af deras äktenskap kunna anses strida mot god kyrklig ordning och kyrkans värdighet.» Man kan således icke neka till, att lagutskottet här uttalat sig på ett sätt, som mycket närmare öfverensstämmer med kyrkomötets anda och mening beträffande denna fråga, än herr Pehrssons motion gör, och detta anser jag hafva sin stora betydelse. Det enda fall, som enligt min mening kunde här medföra konflikt, är, att en präst blefve trakasserad af någon individ att viga honom. I andra fall torde nog kontrahenterna tillmötesgå prästens till dem uttalade önskan att vända sig till en annan präst för att få vigsel eller använda civiläktenskap. Men skulle prästen i ett sådant fall bli trakasserad, tror jag, att han har godt stöd i Riksdagens här af lagutskottet enhälligt föreslagna uttalande för sin vägran, och att det blir mycket svårt för domstolen att fälla honom åtminstone

till något svårare ansvar för denna vigselvägran. Detta har också uttalats från flera håll inom lagutskottet.

Jag ber i öfrigt att få fästa herrarnes uppmärksamhet på att lagutskottet här i sitt tillmötesgående mot kyrkomötets uttalande också har visat, att prästen torde komma i allt färre fall under en sådan situation, att behöfva vägra vigsel, då civiläktenskapet ju blir fakultativt. Det är den ena sidan af saken, och den andra är, såsom lagutskottet påvisar, och som biskop Billing outtröttligen har framhållit i kyrkomöten, att det finnes ett bud, som står öfver stadgandet om fränskilda makar och deras brott, och det är det stora kärleksbudet.

När nu Riksdagen genom sitt lagutskott och, såsom jag hoppas kommer att ske, genom kamrarnas samfällda beslut visar sig gå kyrkomötet så mycket till mötes, att den upptagit och anfört kyrkomötets betänkligheter i denna sak och visat sig behjerta svårigheterna samt äfven angifvit den väg, som genom kyrkomötets framställning är utstakad, för att man skall kunna öfvervinna svårigheterna, synes det mig, som om det vore mycket oförsiktigt, om Första Kammaren skulle afslå utskottets förslag. Till denna mening har jag kommit, därför att jag tror, att det är ganska sällsynt att få till stånd ett uttalande af så godt förstående och så godt samarbete mellan Riksdagen och kyrkomötet som det, hvilket ligger i detta lagutskottets utlåtande. Ännu mera betänksam mot ett afslag har jag, mina herrar, blifvit, då jag från regeringsbanken fått höra, att det föreligger möjligheter till, att man kommer att ställa kyrkomötet utom denna för hela vårt samhälle så grannliga lagstiftning, som lagen om det civila äktenskapets fakultativa införande är. Detta lagstiftningsförsök har dock framkommit på kyrkomötets begäran. Jag har af biskop Billing, hvars lärjunge jag berömmar mig att vara från det, då jag tog praktisk teologisk examen i Lund, fått lära mig, att vill man ha en statskyrka, skall man också göra allt, hvad man kan, för att främja ett godt samarbete mellan svenska folkets representation i dess Riksdag och svenska folkets representation i dess kyrkomöte. Därför skulle jag finna det mycket olyckligt, om det nu från kyrkomötets representanter uppställdes sådana anspråk, att man skulle omintetgöra ett sådant godt samarbete.

Vore det någon möjlighet till hopp om att lagutskottet skulle gå in på ett sammanjämningsförslag, sådant det nu är föreslaget i återremissyrkandet af biskop Billing, skulle jag vilja förorda, att man försökte en återremiss i detta syfte. Men herrarne skola veta, hur saken ligger. Vi ha dock i lagutskottet många lagkunnige män och de äro alls icke blinda för att det, som lagen kallar »malitiosa desertio», nu i allmänhet icke längre i sak är, hvad som därmed förstås. Det är icke egenvilligt, »ondskefullt öfvergifvande» af den ene maken för att man sedermera icke skall komma igen, utan det är blott en form, hvilken begagnas af så

*Sammanjämningsförslag
ang. lag om
äktenskaps in-
gående.
(Forts.)*

Sammanjämkningsförslag ang. lag om äktenskaps ingående.
(Forts.)

många, som ha råd därtill, och som vilja ha sitt äktenskap upplöst utan att väcka uppseende och förargelse. De begagna sig då af den formen för upplösning, att den ena efter ömsesidig öfverenskommelse reser utrikes, sedan på förhand han eller hon hos vederbörande myndigheter undertecknat alla handlingar för äktenskapets upplösande. Detta är icke malitiosa desertio, utan blott en form, som begagnas för att undvika så mycket förargelse som möjligt vid äktenskapets upplösande. Man gör detta för att slippa inställa sig för pastor och för kyrkoråd för att där erhålla varningar och för att slippa få saken in i rättens protokoll och under offentlig diskussion. Framför allt detta föredraga många hellre, så långt de kunna det, att taga denna väg, som den gamla lagen kallar malitiosa desertio, men som icke har detta maliciösa i sig numera, utan som innebär att i så lindrig form som möjligt få upplöst ett äktenskap, som i grunden för båda blifvit olidligt, emedan det kommit emellan bitterhet och brist på förståelse i äktenskapet. Om man vet detta, kan man icke gärna vara med om, att dessa, som begagna en helt annan form för äktenskapets upplösning, än de fattiga hafva råd till, och där den ena parten kan vara oskyldig, skulle ställas utanför rätten att åtnjuta ett nytt äktenskaps helgd genom kyrkans välsignelse blott för det att det föregående äktenskapet är upplöst »genom laga dom».

Då jag således tror, att man icke kan komma till någon för kyrkan värdigare uppgörelse än den om mycket tillmötesgående vittnande, som här kanske mest genom herr Billings eget initiativ efter hans samtal med mig kommit till uttalande i lagutskottets betänkande, ber jag vördsamt att få yrka bifall till utskottets förslag, sådant det här föreligger.

Herr Clason: Då jag vid detta ärendes föregående handläggning talat för det beslut, som lagutskottet nu inbjuder Första Kamraren att öfvergifva, skall jag anhålla att här få göra ett par anmärkningar.

Utskottet har, såvidt jag förstått, själf erkänt, att de *formella* skälen tala för att utskottets sammanjämkningsförslag skulle ha gått i en annan riktning. Såvidt jag kan läsa utskottets betänkande — som nu i olikhet mot sist är enhälligt — har emellertid utskottet också *enhälligt* erkänt, att äfven *reella* skäl talat för en sådan ståndpunkt. Utskottet har nämligen frambållit, att fall föreligga, då det af utskottet framställda krafvet på kyrkans välsignelse öfver vissa äktenskap kan, såsom utskottet säger, »anses strida mot god kyrklig ordning och kyrkans värdighet».

Det förefaller mig då, som om man bort kunna hysa den förhoppningen, att utskottet också skulle hafva tagit konsekvenserna af denna sin förändrade ståndpunkt. Ty jag måste upprepa, hvad jag senast framböll, att här hafva verkligen från kyrkligt håll framställts ytterst starka betänkligheter. Lagutskottet synes vis-

serliga mena, att erfarenheten skulle visat, att inga synnerliga svårigheter uppstått. Men däremot stå dock uttalandena från kyrkans representation, som har sagt någonting helt annat. Och jag vill tillägga, att under den tid, som passerat efter den senaste debatten i frågan, har jag från mycket olika håll fått synnerligen bestämda uttalanden i detta hänseende — uttalanden, hvilka icke minst kommit från lekmannahåll. Ur dessa yttranden vill jag här blott beröra ett argument, den tankegång nämligen, som säger, att det är bra egendomligt att man skall ställa den svenska kyrkans män i detta hänseende under så mycket strängare tvång än det som man riktar mot dissenters. Där tvingar man ingens samvete, utan säger åt de personer, som ägna sig åt vården af deras församlingsangelägenheter: Ni *få* viga, men också låta bli, allteftersom Edert samvete och Eder kyrkas ordning och värdighet det kräfver! Men då det gäller den svenska kyrkans män, då skall ett helt annat tvång påläggas, då skall ingen hänsyn tagas till hvad som nu lagutskottet i uttryckliga ord och förut kyrkans representation förklarar vara stridande »mot god kyrklig ordning och kyrkans värdighet».

Hvad herr statsrådet här anfört i detta hänseende, kan, såvidt jag förstår, icke rubba giltigheten af dessa argument, åtminstone icke för alla dem, som anse, att prästerna icke blott äro statens, utan också kyrkans ämbetsmän; och att därför från statens sida det måste visas något undseende för hvad kyrkans representation önskat. Och jag vill påstå, att den ståndpunkten, att prästerna icke blott äro statens, utan äfven kyrkans ämbetsmän, också intages af våra grundlagar, som på flera ställen uttryckligen erkänna detta.

Det må ock tilläggas, att åtskilligt af hvad som passerat i denna fråga — icke i denna kammare, men väl i diskussionen annorstädes — har stärkt betänkligheterna på många håll, ty där ha framträdt tendenser till att statens höghetskraf på detta område skulle framläggas eller formuleras från håll, där man eljest icke försport något synnerligt intresse för kyrklig ordning eller kyrkans värdighet. Det är min fulla öfvertygelse, att dessa tendenser och detta tillvägagående — att i ord erkänna, att här föreligger något för kyrkan kränkande, men i handling icke vilja undanröja det — kommer att verka skadligt. Det kommer först och främst att försvåra rekryteringen af goda krafter till det kyrkliga området — ty jag vill erinna om att unga män, som vilja ägna sig åt denna bana, ha en mycket stark känsla af hvad samvetet kräfver — och det kommer vidare att öka deras antal, som ropa på att kyrkan skall skiljas från staten. Jag har under dessa dagar hört så många uttalanden i den riktningen, att jag kan vara fullt öfvertygad därom. Och jag ber att få betona, att dessa betänkligheter icke kommit blott från prästerligt håll, utan minst lika mycket från lekmän. Här är icke bara ett prästernas intresse, utan också ett församlingarnas, det att i dessa flagranta fall kyr-

Sammanjämningsförslag ang. lag om äktenskaps ingående.
(Forts.)

Sammanjämkningsförslag ang. lag om äktenskaps in-gående.
(Forts.)

kans män icke skola tvingas att sanktionera något, som strider mot god ordning och värdighet. Och den omständigheten, att en sammanjämkning icke skulle kunna träffa alla fall, utan endast en del, kan jag icke anse vara något skäl mot en sådan, eftersom man väl med allt fog kan söka lätta något, låt vara att man icke kan taga bort alla oegentligheter.

Därför ber jag att få ansluta mig till det yrkande på återremiss, som framställts. När däremot anförts, att, då Andra Kammaren redan fattat sitt beslut, en återremiss icke skulle vara möjlig, så vill jag påpeka, att Andra Kammarens beslut är, såvidt jag vet, endast villkorligt. Utskottets hemställan lyder, — — »att Andra Kammaren, *under förutsättning* att utskottets förslag blifver af Första Kammaren godkänt, ville bifalla utskottets hemställan» — — Och Andra Kammarens beslut lyder, att Andra Kammaren fattat detta beslut »under förutsättning att utskottets förslag blifver af Första Kammaren godkänt».

Andra Kammaren har således icke fattat något definitivt, utan endast ett villkorligt beslut.

Herr Ekman: Jag ber att få försäkra, att jag fullkomligt delar herr Heümans tanke därom, att det är nödvändigt att bibehålla ett godt samarbete, ett godt samförstånd mellan Riksdagen och kyrkomötet. Det är just ur den synpunkten, som jag ville, att Riksdagen skulle taga någon hänsyn till kyrkomötets önskiningar. Jag vill icke, att lagen skall falla, och det är ju heller icke fråga om att den skulle kunna falla för mer än högst ett halft år, därest man kunde tänka sig, att lagutskottets förslag här afsloges.

Sådant lagförslaget nu föreligger, måste det underställas kyrkomötet. Det är sant, att bestämmelserna om civiläktenskap äro af civillags natur, och att således dessa bestämmelser skulle kunna uttagas ur lagen och särskildt för sig föreläggas Riksdagen. Men ett dylikt förfarande tror jag just skulle åstadkomma en sådan misstämning från kyrkomötets sida, som jag nyss talade om, särskildt om jag tänker på huru man i kyrkomötet hela tiden ända från dess inrättande kämpat för just den sak, som nu är i fråga.

Det medlingsförslag, som prosten Petersson och jag här ha framlagt, nämligen att prästen, då han är tveksam, skulle kunna få hänskjuta frågan om skyldighet att viga till domkapitlet eller till Kungl. Maj:t, är ju ägnadt att alldeles borttaga det befärade godtycket från prästernas sida, som man vill undvika. Den lösningen har frågan fått i ett sådant kulturland som Preussen, hvarifrån vi hämtat så ofantligt mycket af vår moderna lagstiftning, och om jag icke misstager mig, förordades eller åtminstone antydes en sådan lösning af herr Staaff under debatten härom i Andra Kammaren.

Jag kan nu frånträda mitt yrkande om afslag och i stället

förena mig i yrkandet om återremiss. Beslutas sådan, kommer måhända lagutskottet icke att säga annat, än att frågan ånyo hänskjutes till kamrarna. Kammaren kan då antingen antaga ett sådant medlingsförslag som prosten Peterssons och mitt eller efter afslag å detta det förslag, som Andra Kammaren antagit. Men vi ha dock, såsom herr Trygger yttrade, visat kyrkomötet, att vi gjort allt hvad på oss ankommer för att tillmötesgå kyrkomötets önskingar.

Jag ber alltså att få med frånträdande af mitt förra yrkande instämma i yrkandet på återremiss.

Herr Billing: Jag skall icke upptaga herrarnes tid mera än ett par minuter.

Om jag också aldeles bortser från det sätt, hvarpå motiveringen af lagutskottets betänkande enligt herr Heümans yttrande skulle ha tillkommit, kan jag icke underlåta att ge denna motivering mitt erkännande. Men icke kan jag på långt när tillmäta den det värde, som herr Heüman gaf däråt. Det är bra, att vi fått dessa ord, men icke ha de på långt när den stora betydelse, han ville tillmäta dem.

Så skulle jag, om tiden icke hade varit så långt framskriden, ha haft god lust att, ehuru med all möjlig ödmjukhet, likväl ge mig in i en liten tvist med både justitieministern och lagutskottets ordförande, fastän jag vet, att de äro så utomordentliga jurister och jag icke jurist alls. Men jag skall icke göra detta, utan inskränka mig till att gentemot lagutskottets ärade ordförande säga, att jag verkligen visste, att domstolarna också kunna döma till skillnad i äktenskap på grund af galenskap, och naturligtvis har det icke varit min mening, att i sammanjäkningsförslaget nödvändigt skulle användas just orden »genom laga dom upplösta äktenskap». I stället var jag viss på att lagutskottet skulle mera fästa sig vid det sätt, hvarpå jag beskref dessa fall, nämligen skilsmässor på grund af äktenskapsbrott och malitiosa desertio.

Vidare ber jag att mot herr statsrådet få göra en invändning. Han sade, att ett tillmötesgående mot mitt förslag skulle i den ledsamma äktenskapslagstiftning, som vi ha, införa en ny ledsamhet genom att man skulle skapa en gradation i fråga om äktenskaps upplösning. Gentemot detta ber jag att få fråga honom: Ha vi icke en sådan och ha vi icke i alla tider haft en sådan gradation? Hvarpå beror den skillnad, som råder i fråga om sättet att upplösa äktenskap, nämligen att i vissa fall domstol dömer till skillnad och att i andra fall Kungl. Maj:t ger sin dispens, sitt medgifvande? Hvarpå beror detta, om icke just därpå, att man ansett, att vissa orsaker till äktenskaps upplösning äro att bestämdt hänföra under rubriken brottslighet och därför böra som sådana dömas? Jag tror icke alls, att mitt förslag skulle vara att införa någon ny tankegång i vår äktenskapslagstiftning.

Sammanjäkningsförslag ang. lag om äktenskaps ingående.
(Forts.)

*Sammenjænk-
ningsforslag
ang. lag om
æktenskaps in-
gående.
(Forts.)*

Vidare ber jag också att få med anledning af herr statsrådets yttrande säga, att det är naturligtvis för mig en känd sak, att lag om civiläktenskap i och för sig är en civillag, och att med den behöfver man icke gå till kyrkomötet. Vid sista kyrkomötet framhöll jag själf detta. Men då herr statsrådet sade, att följden af ett afslag kan blifva, att det till nästa Riksdag kan komma ett lagförslag af endast civillagsnatur, med hvilket då kyrkomötet ingenting får att skaffa, vill jag invända, att detta nog skulle kunna hända, om icke statsrådet Albert Petersson vore justitieminister. Jag är säker på att han icke kommer att lägga fram något sådant förslag, ty jag vet, att han icke vill behandla kyrkomötet på ett sådant sätt. En justitieminister, som kunde framkomma med ett sådant förslag, kunna vi nog få, men lyckligtvis hafva vi icke en sådan minister nu.

Jag vill till slut endast tillägga några ord. Här ha visserligen två talare instämt i mitt yrkande på återremiss. Men sedan jag fått upplysning om att Andra Kammaren redan fattat sitt beslut, kan jag ju visserligen med herr Clason medgifva, att det förefinnes en abstrakt möjlighet till återremiss, men det är nog icke mer än en abstrakt möjlighet. Något resultat kan det bestämdt icke blifva däraf, ty när Andra Kammaren fattat sitt beslut, kommer lagutskottet aldeles otvifvelaktigt att anse sig icke kunna eller böra göra annat än hemställa till Första Kammaren att biträda Andra Kammarens beslut.

Då så är, anser jag för min del icke, att det är skäl att besvära lagutskottet med en ny framställning, utan finner jag mig skyldig att återkalla mitt yrkande på återremiss. Härvid vill jag dock bestämdt framhålla, att jag ännu håller fast vid att det hade varit önskvärdt, om lagutskottet kunnat framkomma med ett sammanjämningsförslag i den af mig antydda riktningen.

Herr Sjöcrona: Då denna fråga här förra gången behandlades, hörde jag till dem, som röstade för bifall till Kungl. Maj:ts förslag oförändradt, därvid följande den uppfattning, som jag gjort gällande vid alla tillfällen, då jag såsom ledamot af kyrkomötet deltagit i behandlingen af denna fråga. Det är sålunda gifvet, att jag för min del gärna vill vara med om att bifalla utskottets i detta memorial gjorda framställning; och jag förmenar, att Första Kammaren bäst bevarar sin värdighet genom att nu ställa så till, att icke detta viktiga lagförslag faller. Jag skall nu aldeles icke inlåta mig på skälen för eller emot ifrågavarande stadgande, och då herr Billing frånträdtt sitt yrkande om återremiss, så behöfver man ju icke yttra sig så mycket därom. Jag vill endast erinra, att såväl det förslag, som han antydde, som ett af herrar Petersson och Ekman framställt förslag icke i någon väsentlig mån afhjälper den s. k. samvetsnöden för vissa af vårt lands präster, ty i de flesta fall skulle de blifva tvingade att viga frånskilda makar, då yrkande

därom framställdes hos kyrkoherden i den församling, till hvilken
 en af kontrahenterna hörde.

Hvarför jag nu tillåtit mig att begära ordet beror därpå, att
 af flera talare med så mycken styrka framhållits och åter upp-
 repats, att det här förslaget har framkommit på yrkande af kyrko-
 mötet och att man måste taga hänsyn till kyrkans representation.
 Jag vill i anledning däraf meddela kammaren, att denna fråga
 förevar vid kyrkomötet år 1883, då det också yrkades befrivelse
 för kyrkan att förrätta vigsel i dessa ifrågavarande fall. Då be-
 slöts en skrivelse i ämnet med, om jag minnes rätt, allenast 2
 rösters öfvervikt. 1898 kom samma fråga åter upp, och blef den-
 samma afslagen af kyrkomötet. År 1903 stod, såvidt jag minns
 rätt, omröstningen emellan fullt afslag på framställningen om in-
 förande af civiläktenskap och en framställning om fakultativt civil-
 äktenskap, kombinerad med detta uttalande från kyrkomötets sida.
 Och det var säkerligen många, som röstade för det senare, därför
 att de nödvändigt ville ha fakultativt civiläktenskap. Hur kyrko-
 mötet kan komma att ställa sig i år, beror på huru kyrkomötet
 kan blifva sammansatt. Därom vet den föregående talaren liksom
 jag och alla här ingenting bestämdt, men jag, som varit ledamot
 af 5 kyrkomöten, vågar på det bestämdaste förklara, att kyrkomötet
 alltid hittills visat sig synnerligen angeläget att bära aktning och
 respekt för de beslut, som fattats af Riksdagen; och för min del
 har jag den bestämda öfvertygelsen, att om än kyrkomötet skulle
 blifva så sammansatt, att någon ringa majoritet vore för bifall till
 denna frihet för prästerna att själfva bestämma, om de vilja lyda
 lag och författning, skulle kyrkomötet i allt fall komma att an-
 taga Riksdagens och Kungl. Maj:ts beslut, om det utfaller i en-
 lighet med lagutskottets hemställan. Jag hemställer, att herrarne
 icke måtte låta sig påverkas af någon farhåga för att kyrkomötet
 skulle afslå detta lagförslag, om det nu blir af Riksdagen antaget
 som lag enligt lagutskottets hemställan.

Jag tillåter mig att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Trygger: Endast några ord, herr grefve och talman!
 Sedan herr Billing nu återtagit sitt yrkande om återremiss, kunde
 det vara obehöfligt att säga något. Men då det i alla fall kvar-
 står ett yrkande om återremiss, vill jag säga, att för mig är det
 ofattligt, huru en återremiss skulle inom utskottet kunna leda till
 annat förslag än det, som här föreligger. Sålunda, den, som öfver
 hufvud taget vill ha frågan fram, torde icke kunna räkna på att
 ifrån lagutskottet kan komma något förändradt sammanjämnings-
 förslag. Det är ej möjligt.

Herr Heuman: Sedan biskop Billing återtagit sitt yrkande
 om återremiss, föreligger endast ett af herrar Petersson och Ekman
 formuleradt förslag, och det går ut på, att man skulle uppta den

Sammanjämkningsförslag ang. lag om äktenskaps ingående.
 (Forts.)

Sammanjämningsförslag ang. lag om äktenskaps ingående.
(Forts.)

preussiska lagens bestämmelser i förevarande hänseende. Därvid har dock herr Ekman tagit något miste. Han sade nämligen, att den tyska lagstiftningen genom denna lag löst denna fråga. Nej, det har den icke gjort. Här är frågan den, att, då svenska staten skall ge sina medborgare frihet att välja antingen civiläktenskap eller kyrklig vigsel, det icke skall vara något hinder vid valet. Den preussiska lagstiftningen har löst denna fråga på det sätt, att där införts, liksom öfver hela Tyskland, *obligatoriskt* civiläktenskap. Därigenom kommer den kyrkliga vigseln att blifva aldeles frivillig, så att om det är någon, som vill till det af staten fordrade obligatoriska civiläktenskapet erhålla kyrkans bekräftelse med Herrens välsignelse, då är det icke längre något, som staten har något att göra med, utan det är en fullkomligt frivillig kyrklig akt. Det tillkommer då icke staten att bestämma, hur prästerna skola förfara, utan det tillhör den kyrkliga myndigheten. Det är därför den preussiska lagen i detta fall säger, att den kyrkliga myndigheten skall afgöra, om prästen får lof att till det obligatoriska civiläktenskapet lämna den kyrkliga välsignelsen. Och detta är således något helt annat än det här föreliggande lagförslaget om *fakultativt* civiläktenskap.

Herr Petersson, Lorentz: Jag vill gentemot den föregående talaren endast påpeka, att jag icke förut gjort något yrkande — och ännu mindre gör jag *nu* något sådant.

Efter det öfverläggningen ansetts härmed slutad, gjordes i enlighet med föreliggande yrkanden propositioner, först på bifall till hvad utskottet i förevarande punkt hemställt samt vidare därpå att punkten skulle visas åter till utskottet; och förklarades den förra propositionen, hvilken upprepades, vara med öfvervägande ja besvarad.

Punkten 2.

Utskottets hemställan bifölls.

Vid förnyad föredragning af sammansatta stats- och lagutskottets den 31 nästlidne mars och den 1 innevarande april bordlagda utlåtande, n:o 7, i anledning af Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen till 1908 års Riksdag under andra hufvudtitelns stat upptagna förslag om anslag för inrättande af ett jordregister, biföll kammaren hvad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo lagutskottets den 31 sislidne mars och den 1 innev. april bordlagda utlåtande n:o 35, i anledning af väckt motion om ändring af 12 § i förordningen angående försäljning af vin och öl.

Om inskränkning af vin- och öltillverkares försäljningsrätt.

Uti en inom Andra Kammaren väckt, till lagutskottet hänvisad motion, n:o 87, hade herrar *J. Byström, Robert Johansson, Jakob Pettersson, S. H. Kvarnzelius, Rob. Karlsson, M. Matsson, G. Jansson, J. E. Ericsson, Julius Centerwall, L. Gust. Broomé, E. A. Nilson, J. G. Forsberg, S. J. Enander, Bernh. Eriksson, W. Bengtsson, Häradsköp, P. Hörnstén, Curt Wallis, C. J. Berggren, G. M. Sandin, Karl Hultkrantz, A. A. Eriksson, Nils Nilsson, K. H. Gez. von Schéele, O. Anderson, Karl Warburg, Oskar Berg, Gottfr. Thavenius, Ollas A. Ericsson, A. J. Christiernson, Carl Jansson i Edsbäcken, Fr. Berglund, Fr. Canell, G. Lindgren i Islingby, Joh. Ström, B. P. Ersson, J. M. Johansson, Nils Larsson, E. C. Kropp, Edvard Wavrinsky, Per N:son Bosson, Värner Rydén, Halvar Eriksson, Alfr. Jonsson, Er. Sundin, W. Johansson, Öja, Alfr. Fornander, J. Andersson, Baggböle, Joh. Johansson, Kälkebo, Ernst Beckman, A. Thylander, Adolf Janson, L. J. Carlsson, A. P. Gustafsson i Sjögesta, C. Wallentin, V. Larsson, Karl Otto, J. Hellgren, Alfr. Lundgren, Joh. Er. Nordin, Karl Karlsson, Mo, E. A. Leksell, Karl M. Lindh, Oscar Forssling, Carl Gustafsson, J. G. Hazén, Aug. Larsson, Johan Ericsson, Sixten Neiglick, David Pettersson, Aug. Nilsson, Axel Ekman, A. Hansson i Solberga, Smeds Lars Olsson, Th. af Callerholm, Sam. Söderberg, Ernst Blomberg, M. Sundström, A. P. Risberg, Carl Sandquist* anhållit, att Riksdagen ville besluta, att Kungl. Maj:ts förordning angående försäljning af vin och öl den 9 juni 1905 § 12 måtte få följande förändrade lydelse:

Försäljning till afhämtning af vin eller öl må utan särskildt tillstånd utöfvas

a) af den, som i föreskrifven ordning förvärfvat behörighet att till afsalu tillverka vin och öl, å tillverkningsstället i fråga om därstädes tillverkade drycker, dock ej i mindre försäljningsbelopp än 100 liter;

b) af den, som äger rätt till utminuterung af brännvin, å försäljningsstället, beträffande såväl vin som öl; och

c) af den, som enligt § 7 är berättigad att utöfva utskänkning af vin och öl, å utskänkningsstället i fråga om de drycker, meddeladt tillstånd afser.

Utskottet hade i föreliggande utlåtande af angifna grunder hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade afgifvits af herr *Widén*, hvilken, med instämmande af herrar *Zetterstrand, Lindhagen, Jansson* i Edsbäcken, *Ersson, Nordin* och *Pettersson* från Södertälje ansett, att utskottet

Om inskrän-
ning af vin- och
öltillverkares
försäljnings-
rätt.

(Forts.)

bort hemställa, att Riksdagen, med anledning af förevarande motion, måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till bestämmelser angående den tillverkare af vin och öl tillkommande rätt till försäljning af vin och maldrycker till afhämtning, hvarigenom sådana missförhållanden, som i motionen omförmäldes, kunde förekommas eller hindras.

Friherre De Geer: Enligt mitt förmenande måste man medge, att det är ett verkligt missförhållande, som äger rum och som föranledt denna motion. Som bekant, är det så ställt enligt gällande lag, att den kommun, som det önskar, kan göra sig fri från all försäljning af öl och vin. Härifrån bildas emellertid ett undantag i fråga om den, som själf tillverkar öl och vin. Han har rättighet att sälja däraf så mycket som helst och är icke bunden af några föreskrifter om tid. Äfven om försäljningen förorsakar aldrig så mycket oordningar och missbruk, kan hans försäljningsrätt icke af de kommunala myndigheterna indragas. Att detta medför olägenheter torde vara tämligen allmänt känt, och lagutskottet medger ju också detta. Utskottet säger, att denna afhämtning i åtskilliga fall visat sig leda till missbruk och oordningar, som äro att beklaga och mot hvilka därför botemedel bör sökas. Men sedan åtnöjer sig utskottet med att säga, att hvad *motionärerna* föreslagit, är icke lämpligt, och utskottet har därför afstyrkt det. Något vidare säger icke utskottet om saken.

Olägenheterna hafva hittills endast visat sig vid bryggerier, men det är icke otänkbart, att det kan blifva oordningar äfven vid vinfabriker, ty det kan kanske löna sig att i tätt bebyggda orter anlägga vinfabriker blott och bart för att därigenom få försäljningsrätt. Det kan ju vara ganska enkla åtgärder, som behöfvas för att göra spritblandningar, som kunna kallas för vin, och försäljningen däraf kan blifva lika okontrollerad och göra lika mycken skada som försäljningen vid bryggerierna. Motionärerna ha som botemedel föreslagit, att man vid bryggerier och vinfabriker icke skulle till afhämtning få sälja mindre än 100 liter. Detta anser utskottet skulle verka till mycken olägenhet såväl för fabrikanterna som för konsumenterna, som äro vana att få hämta sitt behof vid bryggerierna. Reservanterna äro ense med utskottet om detta, att motionärernas utväg icke är lämpligt funnen. Reservanterna tänka sig i stället en utvidgning af de kommunala myndigheternas befogenhet, sådan den är bestämd i 30 § af ölförsäljningsförordningen, så att om missbruk och oordningar yppades, skulle kommunalnämnden eller magistraten ha rättighet att förbjuda vidare försäljning till afhämtning. Detta är naturligtvis ett sätt, som kunde medföra någon förbättring, men för min del tycker jag, att det är ett sätt, som lätt kan komma att verka ganska förhatligt. Det kommer att drabba alla tillverkare, äfven dem, som hafva försökt

att sköta sin försäljning så lojalt som möjligt, ty de kunna icke hjälpa, om personer komma och hämta öl och berusa sig i bryggeriets närhet och sedan ställa till oordningar. De kunna förhindra dem att förtära öl på bryggeriets område, men något vidare kunna de icke göra för att afvärja oordningar. Det blir lätt att visa, att försäljningen har ledt till oordningar, och då komma sannolikt de kommunala myndigheterna att indraga försäljningsrättigheten äfven för en tillverkare, som sökt sköta sig så lojalt som möjligt. Jag tycker icke, att detta är tilltalande.

Om inskränkning af vin- och öltillverkares försäljningsrätt.
(Forts.)

Jag kan för min del icke förstå, att det skulle vara så farligt att helt och hållet indraga den där rättigheten till försäljning. I städerna skulle det icke göra något. Där tillgår det väl icke så, att man skickar till bryggeriet och köper öl, om man vill ha några flaskor, utan man köper det på ett försäljningsställe, eller också låter man bryggeriet skicka hem det.

Olägenheterna skulle sålunda egentligen bli kännbara för bryggerierna på landet; och det kan ju nog hända, att de, som bo nära ett bryggeri, själfva hämta sina varor och att äfven de körande, som hafva sina vägar förbi bryggeriet, ibland hämta eu kvantitet öl, men i allmänhet är det väl så äfven på landet, att bryggerierna skicka omkring sina varor vare sig på järnväg eller med de åtminstone i södra Sverige så talrika ölvagnarna. Och då vore det väl icke farligt, om bryggerierna körde ut varan äfven till dem, som bodde mycket nära. För bryggerierna kunde det blifva en olägenhet, därigenom att de blefve af med dessa kunder, lösa arbetare, pojkar och luffare, som köpa öl vid bryggerierna och därmed berusa sig. Det blefve nog en minskad konsumtion, men det är i detta fall just det, som man eftersträfvat, och det finge väl bryggerierna finna sig i för det allmännas bästa.

Nu säger man, att det hjälper icke och att man skaffar sig öl i alla fall. Det är mycket sant, men man får icke vänta sig så stora resultat af förbud och inskränkning af försäljning af brännvin och öl. Säkert är dock, att det kan göra *något*, och lika säkert är, att där ett bryggeri finns på landsbygden, så har det många gånger föranledt stora ledsamheter, just därför att det verkar såsom en ölkrog. Det har då känts mycket hårdt och orättvist, att en kommun, som har ett sådant bryggeri inom sitt område, icke kunnat göra något för att blifva af med denna olägenheten, den må vara hur stor som helst.

Reservanterna ha påyrkat en skrifvelse till Kungl. Maj:t. De hålla icke särskildt på förslaget om utvidgandet af 30 § i ölförsäljningsförordningen, utan de säga, att det måhända skulle kunna finnas något annat sätt att förekomma missbruk, och anhålla i sin kläm, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till bestämmelser angående den tillverkare af vin och öl tillkommande rätt till försäljning af vin och maldrycker till af-

Om inskränkning af vin- och öltillverkares försäljningsrätt.

(Forts.)

hämtning, hvarigenom sådana missförhållanden, som i motionen omförmålas, må förekommas eller hindras.

Det kan ju också hända, att det finnes något bättre sätt, än det motionärerna föreslagit eller det jag för min del velat föreslå. Jag tillåter mig därför att yrka afslag å utskottets hemställan och bifall till reservationen.

Friherre Palmstierna: Äfven jag tillåter mig att yrka afslag å utskottets hemställan och att yrka bifall till reservationen.

Det är ju närmare ett åttiotal motionärer i Andra Kammaren, som framhållit de olägenheter, som äro rådande, genom att bryggerierna såsom tillverkare hafva rättighet att fritt försälja sina varor under hvilka förhållanden som helst, så att hvarken de kommunala myndigheterna eller Kungl. Maj:ts befallningshafvande hafva rätt att afstänga bryggerierna från rätten att sälja öl till afhämtning butelj för butelj, äfven om det inträffar oordningar eller det skulle befaras sådana vid marknader eller större samlingar af folk.

Motionärerna hafva föreslagit, att bryggerierna icke skulle få sälja mindre än 100 liter. Det är naturligtvis en för stor kvantitet, ty man vet, att ölet icke kan med fördel förvaras länge i hemmen och att de flesta personer icke kunna i hemmet hafva mer än ett dussin småbuteljer eller 4 liter, så att den föreslagna bestämmelsen om 100 liter såsom minimiförsäljningsbelopp är orimlig. Emellertid har utskottets majoritet fullständigt afstyrkt hela saken, men det är sju reservanter, som föreslagit indragning af försäljningsrätten, och detta vill jag förorda.

Det är icke rätt, att hvarken kommunala myndigheter eller Kungl. Maj:ts befallningshafvande kunna, såsom här påpekats, ordna utskänkningsförhållandena under viss tid, t. ex. för torgdagar, därför att det på viss plats är ett bryggeri, som dessa myndigheter icke ha makt öfver. Det har varit tillfällen, då oordningar inträffat och man har stängt både utskänknings- och utminuteringsställena, men bryggerierna kunde man icke stänga. Men hvad blef följden? Jo, följden blef, att man, i stället för att dricka inomhus, drack ölet på gatan. Sålunda tjänade det icke något till att stänga de andra utskänkningsställena, därför att bryggerierna icke kunde stängas, hvilket var en betydande olägenhet.

Medan år 1905 Kungl. Maj:ts förslag angående maltdrycksförsäljningen var framme, tillät jag mig fästa ordförandens i särskilda utskottet uppmärksamhet på detta förhållande med afseende på bryggerierna. När frågan kom fram i kammaren, tillät jag mig ock göra några förfrågningar om att uti 31 § stadgats, att då oordningar kunde befaras, ägde Kungl. Maj:ts befallningshafvande att förbjuda bedrifvandet af en »eljest tillåten» utskänkning. Det var de orden, som det var fråga om. Enligt en annan paragraf har tillverkaren rätt att sälja sin vara. Jag frågade, om detta skall räknas till särskildt tillåten och sålunda Kungl. Maj:ts be-

fallningshafvande hafva rätt att inskränka den eller icke. Efter hvad kommittén själf yttrat, vore det en fråga, som skulle afgöras af domstol, men då upplystes dels utaf ordföranden i utskottet, dels af tvenne andra landshöfdingar äfvensom ifrån statsrådsbanken, att man ansåg, att Kungl. Maj:ts befallningshafvande utan tvifvel kunde anse sig befogad att inskränka försäljningsrätten för bryggerierna i de fall, som frågan här gällde. Hvad säger nu lagutskottet? Jo, det säger och det med mycket skäl på sid. 3 i utlåtandet, att »den i 22 § af gällande förordning angående försäljning af vin och öl Kungl. Maj:ts befallningshafvande medgifna rätt att, där särskilda omständigheter föranleda behof af försäljningstidens inskränkning, därom förordna kan endast i ringa mån vara verksam för förekommande af sådana oordningar; och någon makt att förbjuda eller förhindra själfva rörelsen äger icke Kungl. Maj:ts befallningshafvande». Jag tror, att lagutskottet har fullkomligt rätt, och därför tycker jag, att det är orimligt, att, då oordningar förekomma eller kunna befaras, bryggerierna skola hafva rätt att sälja och därigenom draga med sig de andra, utan att myndigheterna skola kunna inskränka bryggeriets försäljningsrätt.

Nu är fråga, om själfva denna teori är riktig, att tillverkare skola hafva rätt att fritt försälja sina varor. Det är en vacker teori, men fråga är, om den härvidlag är fullt tillämplig. En tillverkare har naturligtvis rätt att försälja sin vara i parti, men skall han därför också ha rätt att sälja den i minut, äfven om det är en sådan vara, som på grund af sin möjliga skadlighet är förbunden med en massa restriktioner, hvilka alla förhöja minutpriset, och sålunda få den fördelen framför andra, att han får det högre priset för sin minutförsäljning? Det är fråga, om detta ligger inom den rätta teorien om tillverkares rätt att försälja sina varor. En brännvinstillverkare får t. ex. icke sälja mindre än 250 liter.

Nu frågas, om denna inskränkingsrätt skall tillkomma de kommunala myndigheterna eller förbehållas Kungl. Maj:ts befallningshafvande. Jag anser, att den bör förbehållas Kungl. Maj:ts befallningshafvande. Eljest kan man lätt tänka sig, att de kommunala myndigheterna blifva alltför hårdhänta emot bryggerierna. Men därom är icke nu fråga, utan i reservationen har man, såsom förste talaran nämnde, anhållit om en skrifvelse, för att Kungl. Maj:t ville låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till bestämmelser angående den tillverkare af vin och öl tillkommande rätt till försäljning af vin och maldrycker till afhämtning, hvorigenom sådana missförhållanden, som i motionen omförmälas, må förekommas eller hindras.

Herr greve och talman! Jag anhåller att få yrka bifall till reservationen.

Herr Wieselgren: Jag instämmer i det slut, hvartill de två föregående talarne kommit. Jag vill därtill blott ytterligare

Om inskränkning af vin- och öltillverkares försäljningsrätt.
(Forts.)

*Om inskrän-
ning af vin- och
öltillverkares
försäljnings-
rätt.
(Forts.)*

betona, att det icke kan vara skäl i att tillmäta så mycken betydelse åt hvad lagutskottet säger i sitt utlåtande om, att denna minutförsäljning för bryggerierna skulle vara »ett livsvillkor». Jag kan icke tillerkänna en sådan vikt åt detta argument, att för det alla andra argument skulle mista sin betydelse. Det kan också vara ett livsvillkor för sedlighet och ordning inom en kommun, att denna bryggeriernas ölminuteringsrätt borttages eller åtminstone begränsas. Och jag tvekar icke i valet mellan den ena eller den andra partens tillgodoseende.

Det är så långt ifrån, att jag anser det vara någon fördel eller nytta för landet med att så många småbryggerier växa upp, att jag tvärtom anser, att det är en stor fara däri. Jag vill be herrarne att göra en analogi mellan vårt land i fråga om dess brännvinsförhållanden före år 1855—1859 och sedan. Så länge vi hade husbehofsbränningen, d. v. s. en oändlig massa småbrännerier, spridda öfver hela landet, så länge visade det sig omöjligt att komma till rätta med det öfverhandtagande fylleriet; villkoret, det ansågo alla vara, att man förminskade antalet af dessa tillverkningsställen. När vi nu klaga öfver en allt mer och mer ökad ölkonsumtion och föra den under samma rubrik som rusdryckskonsumtionen i öfrigt, förefaller det mig ganska rimligt, att vi följa samma tillvägagående, som en föregående generation följde, när det gällde att bekämpa och hejda brännvinsförbrukningen, nämligen att vi vid öllagstiftningen gå till väga så, att dessa små bryggerier blifva allt färre och färre. Vi hafva en anledning därtill äfven med hänsyn till den princip, som vi hafva godkänt i det kommunala vetot, hvarom vi nyss förut i ett annat ärende i dag påmints. Denna bryggeriernas utminuteringsrätt är ju ett öppet hån mot denna princip; ty om kommunerna aldrig så mycket försöka att hindra en sådan ölförsäljning i minut, så kunna, om blott små ölbryggerier inom dem uppföras, kommunerna icke blifva af med den.

Herr grefve och talman! På grund af hvad jag anfört ber jag att få förena mig i yrkandet om bifall till reservationen.

Herr Trygger: Jag ber att få förklara, hvarför utskottet gjort hemställen om afslag på förevarande motion. Det har visst icke varit någon obenägenhet emot stråfvandena för nykterheten, utan orsaken är den, att majoriteten inom utskottet icke kunnat finna, att det är samma fråga, som föreligger i motionen och reservationen, och har därför icke kunnat gå med på den senare. Motionärerna hafva icke ens själfva inom utskottet velat bifalla sitt yrkande i motionen. Läser man motionen, finner man, att motionärerna genom bestämmelsen, att bryggerierna icke skulle få försälja mindre än 100 liter, velat minska öldricket inom en kommun. Ett annat syfte med förändring af bestämmelserna angående öltillverkarnes rätt är att förhindra oordningar vid dessa

försäljningsställen. Det är detta senare de båda första talarne, som här yttrat sig, och reservanterna fästa uppmärksamheten på. Men herr Wieselgren har klart och tydligt ställt sig på den förra ståndpunkten. Han säger, att småbryggerierna äro ett otyg, och att vill man befordra nykterheten, finnes icke annat sätt än att omöjliggöra småbryggeriernas tillvaro. Ju flera småbryggerier finnas, desto svårare är det att uppehålla nykterheten inom landet. Därför skall man taga bort dem. Det må nu ske på det ena eller på det andra sättet.

Om inskränkning af vin- och östillsverkarens försäljningsrätt.

(Forts.)

Ja, då förstär man saken. Vill man se den på det sättet och undersöka, hvad som bör göras för att få bort småbryggerierna, kommer naturligtvis den undersökningen att gifva ett annat svar, än om undersökningen göres för att få bort oordningar, när småbryggerierna försälja öl, som de äga rättighet att försälja.

Af motionärerna har föreslagits en förändring i 12 § af lagen. Läser man reservanternas förslag, säga de, att det, som de vilja, kan endast vinnas genom en förändring af 30 § i lagen eller genom någon annan ändring.

Hur skall man under sådana förhållanden verkligen kunna skriva, när det är en sådan oreda i hvad man vill? Vederbörande bör fast hellre väcka en motion, som klart uttalar vissa önskemål, och då kan det bli tal om att med anledning däraf skriva. Men när det begäres en sak i en motion, kan man väl icke skriva om något, som står i visst samband därmed, men som dock är något helt annat. Det är dessa skäl, som gjort, att utskottets majoritet icke ansett sig kunna biträda reservanternas förslag.

Herr Sjöcrona: Jag är för min del en uppriktig vän af sträfvanterna i vår tid för att främja nykterheten, ehuru jag, som kammarens ledamöter nog hafva sig bekant, ingalunda kan vara med om alla de ytterlighetsåtgärder, hvarom framställning göres nästan vid hvarje riksdag. Jag hyllar nämligen det uttalande, som en gång i Andra Kammaren gjordes af den gamle Karl Ifvarsson, då en ölfråga där behandlades. Han yttrade: Vi skola väl icke fatta ett sådant beslut, att man tror, att vi icke varit riktigt nyktra, när vi fattat det. Jag skulle sålunda under inga villkor kunna vara med om motionärernas förslag, att bryggeriernas försäljningsrätt skulle inskränkas därtill, att de icke skulle få försälja mindre kvantitet öl än 100 liter. Det skulle medföra mycket obehag och olägenheter för alla mindre hushåll på landet, om de skulle vara tvungna att köpa minst 300 halfbuteljer öl på en gång.

I fråga om bryggeriernas försäljningsrätt behöfver emellertid något att göras. Den är nu, i det närmaste kan man säga, oreglerad, och jag ber att få framställa ett exempel.

År 1904 beslöt Riksdagen på grund af en motion skrifvelse till Kungl. Maj:t om förbud om utskänkning af öl på lägerplatserna, och en sådan föreskrift blef också intagen i den år 1905

Om inskrän-
ning af vin- och
öltillverkares
försäljnings-
rätt.

(Forts.)

antagna lagen, som tillämpades från och med år 1906. Nu är förhållandet inom Skaraborgs län, att alldeles in på lägerplatsen Axvall det finnes ett bryggeri. När nu manskapet icke kunde få öl i marketenteriet, så förskaffade det sig öl buteljvis från bryggeriet och förtärde det i landsvägsdiken och bakom husknutar och förorsakade befälet mycket bekymmer. Det kan hända, och jag vill gärna tro det, att detta bryggeri sedan har på ett lojalt sätt ordnat sin försäljning, så att anledning till oordningar och anmärkningar icke vidare förekommer. Jag vill, som sagdt, gärna tro det, men jag har anfört detta som bevis på, att bryggeriernas okontrollerade försäljning verkligen *kan* medföra olägenheter och kan leda till oordningar. Därför behöfver, som jag redan nämnt, något göras, och det är ju sådant, som ifrågasatts i den vid utskotts-betänkandet fogade reservationen.

Häremot har utskottets ordförande invändt, att densamma handlar om en helt annan sak än motionen och att det sålunda icke skulle vara fullt formellt riktigt att besluta en sådan skrivelse. Jag kan icke fullt bestrida, att utskottets ordförande kan hafva rätt i detta, men då i motionen hufvudsaken ju är att reglera bryggeriernas försäljning på ett ändamålsenligt sätt och intet annat äsyftas genom reservationen, så tror jag icke, att man behöfver hysa några formella betänkligheter att bifalla reservationen, hvarom jag tillåter mig att framställa yrkande.

Herr von Mentzer: Alla, som här yttrat sig, ha i likhet med lagutskottet och motionärerna erkänt det missförhållande, som råder, nämligen att kommunerna och ordningsmakten vid vissa tillfällen stå maktlösa mot de svåra missbruk, som i detta afseende kunna förekomma. Men lagutskottets ärade ordförande har mot reservationen gjort den invändningen, att då den afser ändring af en annan paragraf än ölförsäljningsförordningens § 12, om hvilken motionen handlar, skulle det vara omöjligt att bifalla reservationen. Jag skall dock be att få fästa herrarnes uppmärksamhet på att reservanterna visserligen åberopat ett sätt, hvarigenom de missbruk, som här äro i fråga, skulle kunna förekommas, men att de också säga, att det kanske finnes något annat sätt, på hvilket missbruken skulle kunna motverkas. Särskildt skall jag be att få erinra om att friherre De Geer just anförde ett annat sätt. Detta afsåg en ändring i § 12 och ligger alltså inom motionens ram.

Sålunda förefinnes enligt min uppfattning icke det formella hinder, som lagutskottets ordförande sökte framhålla, och därför ber jag, herr talman, att få instämma med dem, som yrkat bifall till reservationen.

Efter härmed slutad öfverläggning gjordes i enlighet med därunder förekomna yttranden propositioner, först på bifall till hvad utskottet i utlåtandet hemställt och vidare därpå att kam-

maren skulle afslå utskottets hemställan och antaga det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet fogade reservation, och förklarades den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

Om inskränkning af vin- och östtillverkares försäljningsrätt.
(Forts.)

Då tiden var långt framskriden, beslöt kammaren, på framställning af herr talmannen, att till ett annat sammanträde uppskjuta behandlingen af återstående ärenden på föredragningslistan.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts under sammanträdet aflämnade nådiga propositioner till Riksdagen:

- 1:o) angående pension åt svenska statens fiskeriagent i norra Tyskland A. H. Krüger;
- 2:o) angående pension åt kvinnliga ritaren vid rikets allmänna kartverk A. J. Westberg;
- 3:o) angående pension åt geologen vid Sveriges geologiska undersökning N. O. Holst;
- 4:o) angående anvisande af medel till odlingslånefonden;
- 5:o) angående anvisande af ytterligare medel till norrländska nyodlingsfonden;
- 6:o) angående försäljning af en till Skellnora Kungsgård n:o 1 om $3\frac{3}{8}$ mantal med kronohemmanet $\frac{1}{4}$ mantal Fantebol n:o 1 i Stockholms län hörande lägenhet;
- 7:o) angående försäljning af lägenheter från förra militiebostället Hjelmshult n:o 1 med Myren samt kronolägenheten Horsahagen n:o 1 i Malmöhus län; samt
- 8:o) angående uppförande af mässlokaler för underofficerare och manskap vid vissa truppförband.

Föredrogs och hänvisades till lagutskottet Kungl. Maj:ts denna dag aflämnade nådiga propositioner till Riksdagen:

- 1:o) med förslag till lag angående fortsatt tillämpning af hvad i lagen den 25 april 1907 om inskränkning i rätten att erhålla laga skifte är stadgad; och
- 2:o) med förslag till lag angående fortsatt tillämpning af hvad i lagen den 19 april 1907 om inskränkning i inmutningsrätten är stadgad.

Upplästes och godkändes Riksdagens kanslis förslag till Riksdagens skrivelse till Konungen angående vidtagande af åtgärder för införande af förenklade bestämmelser i fråga om anteckning i

kyrkobok rörande från utlandet återinflyttade svenskar, särskildt med afseende på deras äktenskapsförhållanden.

Upplästes och godkändes Riksdagens kanslis förslag till delar af riksdagsbeslutet:

- n:o 1, ingressen;
- n:o 2, slutmeningen;
- n:o 3, angående val af en tryckfrihetskommitté;
- n:o 4, angående ansvarsfrihet för fullmäktige i riksbanken;
- n:o 5, angående bemyndigande för Kungl. Maj:t att besluta i fråga om vissa postafgifter;
- n:o 6, angående ändringar af 22 kap. 14 § strafflagen och 23 kap. 4 § samma lag;
- n:o 7, angående omarbetning af 24 kap. strafflagen;
- n:o 8, angående val af justitieombudsman och hans efterträdare;
- n:o 9, angående särskild skatt å majs, använd vid tillverkning af stärkelse;
- n:o 10, rörande utredning angående tullsatsen för så kallad chopped apples;
- n:o 11, angående ansvarsfrihet för fullmäktige i riksgäldskontoret;
- n:o 12, angående åtgärder för befordrandet af återinflyttning hit till landet af från riket utflyttade personer;
- n:o 13, angående revision af lagen om fosterbarns vård;
- n:o 14, angående behörighet för gift kvinna att under vissa villkor vara förmyndare för sin man, som förklarats omyndig;
- n:o 15, angående lag om adoption;
- n:o 16, angående tillägg till den å internationell konferens i Bryssel den 5 mars 1902 antagna konventionen angående beskattningen af socker m. m.;
- n:o 17, rörande ändrad lydelse af 6 § i lagen angående jordfästning den 25 maj 1894;
- n:o 18, rörande ändring i 11 § af lagen angående äganderätt till skrift;
- n:o 19, angående tullen å kläder;
- n:o 20, angående utredning och förslag i fråga om förekommande af olägenheter i följd af bebyggande af områden, som därtill äro ur hälsosynpunkt otjänliga; samt
- n:o 21, angående val af två fullmäktige i riksbanken och två fullmäktige i riksgäldskontoret samt suppleanter för Riksdagens samtliga fullmäktige i nämnda verk.

Anmäldes och bordlades:

statsutskottets utlåtanden:

n:o 75, i anledning af Riksdagens år 1907 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning af statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning under år 1906,

n:o 76, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående utbekommande af deposition till säkerhet för fullgörande af stadgade villkor för koncession å järnvägsanläggning från Ystad till Genarp,

n:o 77, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående utbekommande af deposition till säkerhet för fullgörande af stadgade villkor för koncession å järnvägsanläggning från Läckeby till Alsterbro;

bevillningsutskottets memorial och betänkande:

n:o 19, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande vissa delar af bevillningsutskottets betänkande n:o 17, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ny förordning angående bevillningsafgifter för särskilda förmåner och rättigheter, samt

n:o 20, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändring i förordningen den 11 oktober 1907 angående tillverkning af brännvin;

lagutskottets utlåtanden:

n:o 38, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående revision af gällande bestämmelser om bötesstraffet m. m.,

n:o 39, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående sådan ändring i gällande lag, att gift person må kunna erhålla lifförsäkring med trygghet att försäkringssumman kommer hans familj till godo,

n:o 40, i anledning af väckta motioner angående ändring af 2 § i förordningen angående skogsvårdsafgifter den 24 juli 1903,

n:o 41, i anledning af väckta motioner dels om ändrad lydelse af 6 § i lagen om vård af enskildes skogar den 24 juli 1903, dels ock om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående revision af lagstiftningen om vården af enskildes skogar,

n:o 42, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående expropriation af kalmarker och annan ödelagd skogsbördig mark, samt

n:o 43, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående lagstiftning, hvarigenom ägare af skogar af mera betydande omfattning åläggas å dem införa uthållighetsbruk; äfvensom

Första Kammarens tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 12, i anledning af väckt motion angående skrifvelse till Kungl. Maj:t i fråga om inrättande af ett under statens vård stående penninglotteri.

Justerades nio protokollsutdrag för denna dag.

På framställning af herr talmannen beslöts, att de under första gången bordlagda ärendena skulle sättas främst på föredragningslistan till nästa sammanträde.

Kammaren åtskildes kl. 4,25 e. m.

In fidem
A. v. *Krusenstjerna.*
